

لطف الله تمکینی

کوکە یولداشی

گۆنیشلەندیریب یێنمیدن یازان : حسینقلی سلیمی

سلیمی

۱۳۷۸

بیز انتشارات اسر

كوكه يولداشى

يئنى - يئتمه لر اوچون بير ناغيل

يازان:

لطف الله تمكىنى

گنیشلنديريب يئيدن يازان:

حسينقلى سليمى

امشارات اسم

تبريز ۱۳۷۸

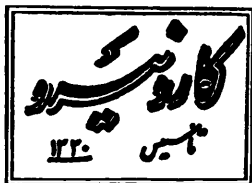
مدنیت و ارشاد اسلامی وزارتین
۱۳۷۸/۶/۱۶ تاریخلی و ۱۷۵۴-۱/۱۳۴ نمره‌لی
اجازه‌سی ایله چاپ اولونور

کوکە یۆلداشی
يازان: لطف الله تمکینی
گئیشلندیریب یئیندن یازان: حسینقلی سلیمی
رسامی: علاءالدین حبیبی
مقتدر رایانه تایپی، تبریز - تپه‌لی باغ
نگار لیتوگرافیسی
میهن مطبعه‌سی
تیراژی ۱۰۰۰ جلد
بیرینجی چاپی: تبریز ۱۳۷۸ ش. (۱۴۲۰ ق. ۱۹۹۹ م.)
چاپ حق گئیشلندیریب یئیندن یازانا مخصوص دور.
قیمتی: ۲۵۰ تومن

اسمر نشریاتی تبریز ☎ ۳۱۱۷۵۷

هر کسی آن درود عاقبت کار که کند

نشریه فرهنگی

علمی - ادبی - سیاسی - اجتماعی - انتقادی
صاحب امتیاز و مدیر مسئول لطف الله نمکینی

۱۷/۳/۱۳۷۶ یادآوری

بدینوسیله محترم می‌رساند داستان کوکبه و لعلی
که تجاوز از چهل سال تعلیم اینجانب لطف‌الله نمکینی بکتاب
رسیده بود است توسط برابر هفتگی سلمی باز نویسی
گردد و برای چاپ آماده می‌گردد مورد تأیید اینجانب بوده و از
پریمی نظریات و روحیات این تغییر می‌گردد.
لطف‌الله نمکینی دبیر نشریه کانون
۱۷/۳/۱۳۷۶

ايچىندە كىلر

۵		اۋن سۆز
۸		لطف الله تمكىنى
۱۱		كوكە يولداشى
۴۹		بىر نىچە آچىقلاما
۵۱		سۆزلۈك

اولو تانری آدی ایله

اۇن سۆز

انسان اۇلر، تیکیتی ییخیلار، بولاق قورویار، لکن یازیلی سۆز قالار. بئله اولدوکه قوجامان تبریزین چوخلو افتخارلار یارادان اولادی اؤلندن، شیرین بولاقلاری قورویاندان، ملّی کتابخاناسی اوچورولاندان صونرا، او کتابخانا تیکیلن چاغدا یازیلیمیش کوکه یولداشی ناغیلی، هله ده قالماقدادیر.

او گونلرده ده تقریباً همیشه اولدوغو کیمی، وارلیلارین همّتی مال دولترینی چوخالتمغا، یوخسوللارین اینجاری محروملوقلارینی آزالتماغا ایشلنیردی. قلملر ایسه، حیدربابایه سلام کیمی نادر استثنالاری چیخارساق، عموماً آیری - سئچکیچی پهلوی حکومتلری سیاستینه اویغون بیر آچیدان کاغذ اوزرینه قۇیولوردو.

بئله بیر چاغدا، ۱۲۹۳ نجو گونش ایلینده، تبریزده اکینجی بیر عائله ده آنادان اولموش، شرفلی و غیرتلی معلّم، فتح الله اوغلو لطف الله تمکینی، شاگردلری اوچون، اونلارین آنا دیلینده بیر ناغیل یازدی.

اوتوز صحیفه ده، جیبی قطعه، چاپ تاریخی و ثریلمیش قیمتی بش قران تعین اولموش کوکه یولداشی عنوانلی ناغیل کتابی، هر ملاحظه کناردا دورسون، او چاغین شرایطینده، آنجاق آنا

دیلیمیزده یازیلدیغینا گۆره اۆلچولمز اهمیته مالک دیر. بونا گۆره کوکه یولداشی - نى ایلک اۆنجه بیر مدنی غنیمت صانماق اولار. بو اثرین، تقریباً قیرخ ایلدن صؤنرا، یئئیدن اۆزه چیخماسی قرآن برکتیندن اۆلدو! ادیب، هنرلی، خطاط دوستوم غلامرضا مخلص چاپا حاضرلادیغی ترکیجه کشف الحقایق عن نکات الآیات والدقایق تفسیرینی چاپ ائدن شعاع مطبعه سینین حرمتلی مدیری حاج آقا بلندار یزدانی کوکه یولداشی - نى یئئیدن چاپ ائتمک نیتینی مخلص جنابلارینا اظهار ائدیر، مخلص جنابلاری دا کتابین املا باخیمیندان یئئیلشدیریلمه سینی بو سطرلری یازانا محول ائدیرلر.

عملده معلوم اولدو که کوکه یولداشی داستانینین املا- سینی ادبی شیوه میزین املا سینا چتویرمک فایدا سیز اولاجاق دیر، چونکه داستاندا ایشلنمیش آچیق و گیزلی بیان قدرت و مهارتینه رغماً، بیر طرفدن اثره یول تاپمیش بوللو فارسجا ترکیبلر و جمله قورولوشلاری ترکیجه لشدیریلملی، باشقا طرفدن سه، داستان قورولوش و طرح باخیمیندان علت و معلول اصلی اؤز رینده منطقیلشدیریلملی ایدی.

اؤنون اوچون، آغیر اولماقلا برابر قاچینیلماز شخصی مسؤولیتلر اجازه وئردیکجه، مقصدیمیزه او یغون بیر پارا اساسی ایشلر (حذفلر، دگیشمه لر، آرتیرمالار، دوزنلر، داها دوغروسو ناغیلی گئئیشلندیریب یئئیدن یازما)، آنا دیله اولان علاقه دن گلме بیر رغبتله، آپاریلدیقد، اوخویا جاغینیز متن، ایده آل یوخ، دار فرصت چرچیوه سینده، بو سطرلری یازانا مقدور اولدوغو سویه ده چاپا حاضرلاندی. بونا گۆره، ایشین نقصانلی چیخماسینین آنلا ییشلا قارشیلانا جاغینی امید ائدیریک.

صون اولاراق آچیقلا نمالی دیرکه متنین صونونجو
نسخه سی اردملی شاعر، یازیچی، فولکلورچو، بهرام ائلچین
جنابلارینین محبتلرینه بورجلودور. کوکه یولداشی - نین یئیندن
یازیلیمیش متنینن تقریباً ائله صحیفه سی یوخدورکه اوندانئچه
کلمه، بعضاً ایسه نئچه جمله عزیز ائلچین - ین قلمی ایله اصلاح
ائیدیلیمیش و بعضاً آرتیریلما میس اولسون بونا گوره درین
تشکرلریمیزی، سئوینجله، ائلچین جنابلارینا تقدیم ائدیریک.

حرمتلی ائلچین دن اوگرندیگیمه گوره، کوکه یولداشی - نین
مضمونو ایله بعضی اورتاقلیقلاری اولان، عوض الخیر آدلی بیر
ناغیل دا یوردوموزون زونوز بؤلگه سینده موجود دور. آرزو
ائدیریک که دگرلی اثرلرینین چاپا وئرمگیندن، بویون قاجیرمیش
گورکملی ادیب هم اثرلرینین چاپینا باشلا سین همده عوض الخیر
ناغیلینی اوز سحرلی قلمی ایله چاپا وئرسین.

هابئله متتدارلیقلا آرتیرمالیق که بو ناغیل، بوتونلوکله ،
آذربایجان دیل و ادبیاتی طلبه سی اولان عزیز و حرمتلی قارداشیم
علیرضا پورعبدالله جنابلارینین قایغیلی نظریندن کئچیب و هر
صحیفه سینده او عزیزین دوزلدیجی و قوروجو نظرلریندن
فایدالانمیشدیر.

لکن ناغیلدا گلن توقعسیز یولداشلیقدان دا اؤته گئدن بیر
گرچک بودورکه ایلک باخیشدا کتابا رغبت قازانان دویغولو
تصویرلر، اونلارین بابتیندن هئچ نوع حق الزحمه قبول ائتمین،
عارف رسام علاءالدین حبیبی - نین قلمی ایله جانلانمیشدیر.

داها صون اولاراق عزیز اوخوجولارین مبتدی زمره سینین
متنی اوخوماقدان قاباق، اونو یاخشی درک ائتمه لری اوچون، متنین
صونونا اکلنمیش سؤزلوگه باش وورمالاری یئرینده اولار.

لطف الله تمکینی

فتح الله اوغلو لطف الله تمکینی ۱۲۹۳ نجوگونش ایلینده، تبریزده، اکینچی بیر عائله ده آنادان اولموش، ۱۳۰۶ نجی ایلده ابتدائی مکتبی بیتیریب، ۱۳۱۰ نجو ایلده قدر تحصیلاتینی دوام ائتدیرندن صورنا تحصیلدن ال چکمگه مجبور اولاراق، تبریزین ملی مدرسه لرینده درس وئرمگه مشغول اولموشدور.

صورنالار بلدییه اداره سینین خصوصی مفتشی، آذربایجان معارف اداره سینین مکتب معلمی، نظامی آدینا اوغلان - قیز مکتبینین مدیری، آذربایجان دمیر یول تخصصی کلاسلا رنین عضوی، طهران ناحیه سینین دمیر یول مأمورو، اهر - ارسباران مکتب لرینین مدیری وظیفه سینده چالیشمیش لطف الله تمکینی، معلملیک کلاسینین ایلک دوره سیندن ۱۳۲۹ نجو ایلده یاخشی قیمت له مآذون اولاندان صورنا تبریز معارف اداره سی طرفیندن مکتب معلمی کیمی استخدام اولوب، ۱۳۳۱ نجی ایلده تبریز بلدییه کتابخاناسینین مدیری وظیفه سینه تعیین اولوب، ۱۳۳۶ نجی ایلده تبریز مدرسه لرینده تدریسه مشغول اولموشدور. (خانابا مشار، مؤلفین کتب چاپی فارسی و عربی ۱۳۴۳، جلد پنجم، ص ۱۳۵)

لطف الله معلمین ۱۳۳۶ نجی ایلدن بویانا گوردوگو ایشلرین حقینده دقیق معلومات قازانا بیلمدیک. آنجاق آیدین دیر

که ۱۳۳۰ نجو ایلده کار و نیرو آدلی بیر هفته‌لیک نشریه‌نی تأسیس ائدیپ، اوزون مدت بو نشریه‌نین بیر صحیفه سینی آنادلی ادبیاتینا، خصوصیه آتالار سؤزو و بایاتی درج ائتمگه حصر ائتمیشدیر. بونولا یاناشی، گؤرکملی شاعریمیز بولود قاراچورلو (ب.ق. سهند) - ین مشهور دده قورقود داستانلاری - یندان قایناقلاندیردیغی سازیمین سؤزو منظومه‌لر سلسله سینی، نشریه‌نین مختلف صحیفه‌لرینده، آردیجیل اولارق یایینلامیشدیر. خاطر لاتمالیق که ۱۳۷۴ نجو ایلین ایران مطبوعات سرگیسی تۆزنینده قوجامان ژورنالیست فخری عنوانینا لایق گؤرونموش لطف الله معلمین آذربایجان ادبیاتینا اولان علاقه‌سی، هله ده کار و نیرو نشریه سینده، گؤنلوک آذربایجان ادبیاتینین وقت - آشیری نشر اولماسی ایل، اؤز عکسینی تاپماقدادیر، باخمایاراق که قوجامان ژورنالیست صون ایللرده نشریه‌نین باش یازارلیغی ایله اجرا مدیرلیگینه باشقا آدم تعیین ائتمیشدیر.

لطف الله معلمین قلمیندن چیخان، چاپ تاریخی و ثریلمیش کوکه یولداشی ناغیلیندان علاوه:

راهنمای نویسندگی (یازی یازما قیلاوزو) ۱۳۳۳ نجو ایل، ۸۰ صحیفه ده.

خودآموز انشاء (انشاء اوگرنه کتابی) ایکی جلد ده، ۱۳۳۶ نجی ایل ۵۵ و ۷۵ صحیفه ده.

دستور زیان (گرامر) ۱۳۳۶ نجی ایل، ۷۹ صحیفه ده.

راهنمای حساب و هندسه با مسائل امتحانات نهائی برای کلاس ششم دبستان (حساب و هندسه قیلاوزو: آلتینجی صنف، نهائی امتحانلار

مسئله‌لری چؤزومو ایله) ۱۳۴۴ نجو ایل، ۱۶۰ صحیفه ده.

راهنمای سؤالات امتحان نهائی برای سال ششم دبستان (نهائی امتحانلار
صۇرغولاری قیلاوزو) ۱۳۴۴ نجو ایل، ۴۰ صحیفه ده.
جلوه انتقام: داستان برای کودکان و نوجوانان، نشریه دبیرستان شهاب
تبریز (انتقام جلوه سی: اوشاقلار و یشنی یشمه لر اوچون ناغیل،
تبریزین شهاب اورتا مکتبی نین یایینی) ۱۳۴۵ نجی ایل.
معلومات عمومی سال پنجم (بششینجی صنف اوچون عمومی
معلومات مجموعه سی).
معلومات عمومی سال ششم (آلتینجی صنف اوچون عمومی
معلومات مجموعه سی). چاپ اولموشدور.

لطف الله معلّمه ۱۳۷۵/۴/۲۵ آخسامی کوکه یولداشی نین
چاپ تاریخینی اوگرنمک اوچون گؤروشوموزده، ناغیلین یشیدن
یازیلیمیش متنی اوخوناراق، اونون تصدیقینی قازاندی. ناغیلین
دقیق چاپ تاریخی بیلینمیدسه ده اونون ۳۰- و ۴۰- نجی ایللری
آراسیندا چاپ اولدوغو خاطرلاندی. غلامرضا مخلص جنابلاری
ایله بیرلیکده ۱۳۷۶/۳/۱۷ دا لطف الله معلم له بیر داهای
گؤروشودوک. بو گؤروشده قۇجامان معلمین کوکه یولداشی ناغیلینی
یازماقلا ایلگیلی گودوسونو صؤروشودوقدا «دنیا اهلی کوکه
یولداشی دیر» دئییه جواب وئردی. خواهشیمیزه گؤره، لطف الله
معلم اؤز شکلینی ده بو گؤروشده لطف ائتدیلر.

او چاغین آنا دیلیمیزه فارشی قاتی بوغونتوسونا رغماً
کوکه یولداشی ناغیلینی قلمه آلان، خصوصیه بو جسارتینه گؤره،
آلفیشالایق بو قوجامان مدنیت خادمینه اولو تانیردان عزّتلی،
صاغلام، اوزون عمر دیللیریک.
ح.س.

كوكە يۇلداشى

بىر گۆن وار ايدى، بىر گۆن يۇخ ايدى، اللّٰه دان باشقا
كىمسه يوخ ايدى، يَمَن اۆلكە سىندە خۇجا زيبع آدلى بىر
پادشاه وار ايدى. چۇخ وار- دۆلت و جاه و جلال صاحىبى
اۆلان خۇجا زيبع، عىنى حالدا عدالتدە تايىسىز و سخاوتدە
حاتم طائى كىمى آدلىم ايدى.

گۆنلر بىر گۆنوندە، بو پادشاه عَلاجسىز بىر دَرده
دۆشدو. اۆنون دَرديسە اۆلكە نىن دۆرد بىر يانىندان
چاغىرىلمىش حَكىملر بىر چاره تاپا بىلمدى. ايش
اؤرا چاتدى كە داها دا حايق بىر حَكىم تاپماق اۆچون آيرى -
آيرى اۆلكە لرە دە آدام سالدىلار. نَهايت، ياخين - اوزاق
مَمْلَكَتلردە آد - سان قازانمىش آن يىلىجى بىر حَكىمى تايىب
گتىردىلر.

حَكىم پادشاهين گۆزلرِنه، دىلىنە باخىب، بىلَك
دامارىن بىر تَرىشىنى يۇخلايىب، بۆتون بَدَنىنى دَقْتلە گۆزدن

كشچير ديكڤن صؤنرا اوزون مڊت دؤشونوب، دئدى: «دنيادا
ائله بير درد يۇخدور كه اولو تانرى اونا درمان ياراتماميش
اؤلسون چونكه تانرىنين مين دردى مين بير درمانى وار
دئميشلر. آنجاق تأسفلر اؤلسون كه پادشاهين توتولدوغو
دردين درمانىنى آله ائتمك بير اؤقدرده آسان دگل دير.»

وزير، وكيل، نؤكر-نايب هاميسى بير آغيزلا دئدىلر:
«اى بيليچى حكيم تانرى سنى بيزه چوخ گؤرمسين. سن او
درمانى بيزه تانيتدير، بيز اونو قارتالين قاناديندا، آسلانين
جايناغيندا، ناقانين قاريندا اؤلسا بئله آله ائدريك.»

حكيمباشى دئدى: «اوندا بيلملى سىنيز كه گؤموش
اؤزلو، زمرد گؤزلو، آل ياناقلى، مرجان دوداقلى، آلتين
داراقلى، آلاجا گؤودهلى، قاراجا قاناد-قويروقلو، قۇلجا بير
بالىغين قانيندان بئش داملا پادشاهين دردنين دواسى دير.
آنجاق كه بو باليق چنسى اؤلدوقجا آزاراق گؤرورئر. جوانليقدا
اؤخودوغوما گؤره، بير نوع بيتكى ايله ده پادشاهين دردینه
علاج ائتمك اولار، آنجاق اونون آدى بو آندا يادىما
دؤشمور.»

حكيمين تكليفى ائشيديلن كيمي او ساعت شہرده
جار چكىلدى: «پادشاهيميزين درمانى گؤموش اؤزلو، زمرد
گؤزلو، آل ياناقلى، مرجان دوداقلى، آلتين داراقلى، آلاجا
گؤودهلى، قاراجا قاناد-قويروقلو قۇلجا بير بالىغين بئشجه
داملا قانى دير. كيمسه بو عجبیه بالىغى توتوب گتيرسه

پادشاهین خَزینە سیندن اونا اۆز آغیرلیغیجا قیزیل آنعام
وئرلجکدیر.»

صُباح سَحَر تئزدن، بۆتون شَهَر آدامی، کیمی
پادشاهی سئودینگیندن، چۆخو ایسه وُعدائیلیمیش آغیر
قیزیلدان اؤترو، قاچاراق گئئدیب، اؤزلَرینی دَنیز قیراغینا
یئتیریب تۆر آتماغا باشلادیلار.

امّا حَکیمباشی دئین بالیق کیمسه نین تۆرونا
دۆشمَدی. صانکه بئله بیر بالیق اۆلابیلَمز ایمیش. اۆلمایا
حکیم اۆنلاری تۆولامیش ایمیش، نئجه دئیرلر اۆچ نارداکى
قیزلار صۇراغینا یوللامیش ایمیش. البته بیر نئجه نفرین تۆرونا
دۆشن بالیقلارین بیر نئجه سینده حکیمین تصویر ائتدیگی
بالیغین خُصوصیتلَرینین بَعضیسی تاپیلاردی، لَکِن تۇرا
دۆشموش بالیقلارین هئچ بیرینده اؤاؤزللیکلرین هامیسی بیر
آرادا یۇخ ایدی. بونا گۆره اۆنلار حکیمه گۆستَریلدیکده «بو
دگل، بودا دگل، بودا دگل» دئییه هامیسینی بیرجه - بیرجه رَد
ائتدی.

قَضادَن پادشاهین اۆن دۆرد یاشار اؤغلو، خۇجا
رشید، ده بیر نئجه یاشید یولداشی ایله بالیق توتماقدا ایدی.
یۇلداشلارینین تۆرلارینی هَرَدَن بیر باياغی بالیق تَرپَیدیردیه
ده، خوجا رشیدین تۆرونو تَرپَند اۆلموردو. یۇلداشلاری
تورلارینی صودان قالدیردیقدا، تورداکی بالیقلاردا، حکیم

صايدىغى اۋزۈللىكلەرنى بېرىسى دە گۈزە دگمىردى. ايشى بىلە
گۈردۈكەدە، خوجا رشىد يولداشلارنى تورلارنى يىغىشىدىرىپ،
دەنيزىن باشقا بىر تەرىپىدە صويا آتمالارنى تەكلىف ائتمەك
اىستىيىردى كە بىردن اۋز تۈرونون آغىرلانماستىنى دويدو.

اوزون گۈزەلمەكەن يۈرۈلمۈش اۋغلان، سىۋىنچەك،
تورو سودان قالدىردى. گۈنەشە پىلەكلىرى الماس كىمى نەچە
رەنگە چالان، گۈمۈش اۋزۇل، زەرد گۈزۇل، آل ياناقلى، مرجان
دۇداقلى، آلتىن داراقلى، آلاجا گۈدەلى، قاراجا قاناد -
قوروقلو قۇلجا بالىق، حكىمىن تەسۋىر ائىدىگى بالىغىن اۋزو
ايدى! بالىق ائىلە گۈزۇل ايدى كە خوجا رشىدە،
يولداشلارى دا حىرتەن آغزى آچىلا قالدىلار.

توردا چاپالايان، چاپالادىقچا مىن رەنگە چالان بالىغى
آپارىپ حكىمە تاپشىرماق نىيىتى ايلە دەنيزەن نەچە آدەم
آرالانان خوجا رشىد، آياقلارى بىردن يەنە ياپىشمىش كىمى،
يەرنە قورۇپ قالدى، گۈزلى چاپالايان بالىقدان باشقا بىر
شەئى گۈرمۈر، قولاقلىرى، دالغالارنى، «قايتار! قايتار!»
ھارايىندەن آيرى بىر سەس ائىستىمىردى. نە ائىدىگىنى
آنلامايان اوغلان، ائختىارسىزچا، گەئى دۇنوب، وار گۈجۈايلە،
دەنيزە دۇغرو قاچىپ، بالىغى توردان قورتاراراق، دەنيزە
توللادى.

صويا دۈشەن مەجالدا، گۈنەشە پارىلدايان پىلەكلىرى ايلە
قىصاجا بىر گۈگ قورشاغى رەسم ائىنەن بالىق گۈزەن ايتەكە،

اۋغلان آيىليب پشمان اولدو. او آتاسينين درمانيني اۋز آلى
ايله دنيزه توللاميشدى! اۋزونتودن صارسيلميش اۋغلان
چۆكه رك، قوملارين اۋزرينده اۋتوردو.

دۆره سيني آلميش يۇلداشلارينين قال مقاليندان
«گۆزل باليق» «پادشاهين دَردى»، «بش داملاقان» ...
كىمى سۆزلر قولاغينا دگير ديسه ده، بو سۆزلر دالغالارين:
«صاغ اول! صاغ اول! باليق بيلمزسه، خالق بيلر» ...
هارايلاريندا مَحواۋلوردو.

دنيزين آردئجيل آهنگ له «صاغ اول! صاغ اول!
باليق بيلمزسه، خالق بيلر» دثيب تكررلاماسى خوجا
رشيدين داغينيق دۆشونجه لريني دۆزئليب، اۋنا دۆشونمك
إمكانى وئردى: آتامين دا بير جاني وار، باليغين دا بير جاني
واردير. بير جانليني باشقا بير جانلidan اۋترو جانيدان
اثلَمگين نه فايداسى؟ شاعر دئميشدير مى:

اينجيتمه! قارشقا چۇخدا نارين دير

اۋنون دا جاني وار. جان سا شيرين دير

جانلى قارشقانى اينجيتمكدن چكينديريلميش انسان،
اۋگۆزلىكده باليغين جانينا نئجه قيا بيلر؟ بير ده، صانكه،
حكيم پادشاهين دَردينين درمانينين بير چشيد بيتكیده ده
تايبلا بيلدينگينه تۇخونموشدو. بلكه، تانرى ايسترسه، اۋ
بيتكى تايلماقلا آتاسينين دَردى درمان اولدو!

شَهر آدمی هله ده هر سَحَر گۆن چيخانندان، آخشام
گۆن باتانا دَک گوموش اۆزلو، زَمَرَد گۆزلو، آل ياناقلی، مَرجان
دُوداقلی، آلتین داراقلی، آلاجا گۆودهلی، قاراجا قاناد -
قوروقلو، قۇلجا بالیغی توتماق اومودو ایله دنیز قیراغینا
دۆزولوب تور آتیردیلار. لَکِن حکیم دَئین بالیق کیمسه نین
تورونا دوشموردو. بیر طَرَفَدَن او بالیغی توتماق ایستینلرین
آردیجیل اوغورسوزلغو او بالیغین حقیقت دگل اَفسانه
اؤلدوغونو، اؤبیری طَرَفَدَن ده اُونون بیر یول تورا
دۆشدوگونه گۆره بیر داها هئچ بیر تورا یاناشمایاجاغینی
خَلقه اینانديریردی. بئله لیکله، کیمی او بالیغی اَفسانه
سانماقلا، کیمی ایسه اونون بیر داها تورا دۆشمزلیگینه
اینانماقلا، دَنیزدن آیاق چَکَمگه باشلادیلار. بونا گۆره
حکیمه گۆسترمک اوچون سَرایا گتیریلن بالیقلارین صایی
گۆندن - گۆنه آزالماغا اۆز قویدو.

بو آرادا خوجا رشیده اۆز وئرمیش حاڤئه شَهرده
آغیزدان - آغیزا یایلیب، سَرایدا، صَپرسیز لیکله درمانینی
گۆزَلین پادشاهین دا قولاغینا یئتیشدی. پادشاه ایسه بو خیال
ایله که «شاید اوغلوم منیم حیاتیما راضی دگل» عَدلی،
إنصافی، مَنطقی، اولاد مَحَبَّتینی بئله اونودارق، گۆزونون آغی
- قاراسی اولان اوغلو، خوجا رشیدین بوینونون وورولماسینا
بویروق وئردی.

پادشاه ئيۈك ياتاق طنبىسىنىن شاھ ئىشىن يىرىندە
 جواھر بۆكلى ياتاق تىختى ايچىندە، مەخمل دۇشك اۋستە،
 ايپك يۇرغانا بۆرونوب، آرخاسىنا قۇيولموش اطلس - اۋزلو
 ياسدىقلارا سۇيكنەزك، طنبىنىن دۇرد دۇرە سىندە ۋزىر،
 وكىل و بىر نىچە اعيان - اشراف دا شاھانە مۇخدە لرە دايانمىش
 اگلشمىشىدىلر. اۇنلار ين اۋنوندە ايسە قىزىل، گوموش، بلور
 قابلاردا، كۈنول ايسىتىن ميوەلر، شىرنىلر، آجىللر، مەردنگى
 پارچىلاردا دادلى شىرتلر دۆزولموشدو. اما ھىچ بىرى نە بىر
 شىى دادىر، نە بىر سۇز دانىشىردى.

پادشاھىن بو يروغو وئىلجك، جلاّد حاضر اولوب،
 گۈن سۋرە دۇشنىب، قىزىل طشت ايلە اۋز بۇلاددان
 چكىلمىش، قاراچۇر آدى ايلە تانىنىمىش، قان - قان دىنىن
 قۇرخونچ قىلىنچ اورتايا قۇبولدو.

بۇتون گۈزلر طشت باشىندا اگلشدىرىلمىش گنج
 خوجا رشىدە تىكىلمىش، نەفسلر سىنە لردە خېس اولموشدو.
 تىكجە پادشاھىن ياتاغىنا ياخىن، عاج - آبوس بۆكلى نمازخانا
 قاپىسىنىن آچار باجاسىندان، اۋلوم بساطىندا اگلشمىش اوغلونا
 گۈز تىكىمىش آنانىن خىزىن - خىزىن آغلاماق سىسى سىكوتو
 بۇزوردو.

نە ايسە بو آندا پادشاھىن تىختىنىن يانىندا اگلشن،
 نەبىنىنى يۇخلايان آغ - صاچلى باش حكيم سۇزە گلدى: «قبلى
 عالم صاغ اولسون! شفا الله اليندە دىر. او ايسىرسە تىزلىكلە

سَنه شَفا عَطَا ائدر. گُوزونون آغی - قاراسی اولان گنج خوجا
 رشیدین قانینی تۆکدورمک سَنی آنجاق پشمان ائدیپ،
 کئفسیزلیگینی داها دا آرتیراجاق دیر. بونا گُوره اوغلونون
 قانیندان گنج. اوزونو تَکجه قَدر یارادانا تاپشیر! «بو سۆزلر
 بوتون مَجلسده کیلرین اۆزگیندن اولدوغو کیمی، پادشاهی دا
 دۆشوندوردو. حکیم دئدیگی سۆزلرین بوتون مجلس اَهلِی
 ظریفندن تَصَدِیق اولونماسی پادشاهی یومشالتدی: «اۇندا
 گُوزومون اۇنوندن ایتیلسین! داها منیم رشید آدلی اوغلو
 یوخدور. او مَنه خَیانت ائتدیگینه گُوره اوزونو منیم
 جمایتیمدن مَحروم ائدی. یارئن سَحَر، گۆن دۇغمدان، قوی
 مَمَلکَتن چِخیب، هارایا گئدیرسه گئسین!»

قاش قارالاندان صونرا خوجا رشید گیزلینجه آناسینین
 یانینا گئتدی. او گئجه سَحَره آزقالانا قَدَر، آنا - بالا دۇلغون
 اۆزکلّه، آجی آیریلیغا یاخین مَجالدّا، شیرین اوموددان
 دانیشدیلار. آنا دئیردی: «اوغلو تانری حَکمتیندن باش
 چِخارتماق اولماز. تانری اوچون مُحال یوخدور. او ایسترسه
 آتانی دا تۇختادار، سنی ده عَزّتله بیزه قایتارار. آنجاق پیس
 یۇلداشدان حَکیمتملی، یاخشی یولداشلا سیرداش
 اولمالیستان.» او گئجه ایلان ووران یاتسا دا اۇنلارین گُزونه
 یوخو گَلَمَدی.

نَهایت دان یشی سۆکولَمَمیش، آنا اوغلو اۆچون بیر

هېگبه يىملى - گىملى حاضرا ياراق دئدى: «بو هېگبه ده اوچ دنه ده كوكه وار دىر. بولدا، يولداشيني صيناماق اوچون بونلاردان بىرىنى اونا وئرسن. گورسن كه كوكهنى پارچالادىقدان صونرا بئوك پارچاسىنى اوزو گوتوروب كيچيك پارچاسىنى سنه وئردى، ائله ادامدان اوزاق گزمليسن. اما گورسن كه كوكهنى بولوب آز حصه سىنى اوزو گوتوروب، چوخ حصه سىنى سنه باغيشلادى، ائله بىر يولداشدا ال اوزمىب، اونونلا سىرداش اولماليسان. بىر ده، بوسوزو اونوتما: ادامى تانيماق اوچون بىر تيكه چوركدن آرتيق گرگمز.»

خوروزلار ين ايلك بانيندا، آنا-بالا صون دفعه اولاراق قول-بويون اولوب آيريلدىلار.

خوجا رشيد، بىر دست گهنه پالتار اگىنىده، آل آغاجى آلىنده، هېگبه سى چيگىنىنده دوشدو چوللره. غم-غصه دن گوزو ياشلى، بوغازى يىچىلمىش گنج يولچو، اوگون آخشاما دك يول گئتى. قارانلىق قوشاندا، كيچيك بىر آغاجلىق ياخىنلىغىندا، بىر نچه ياستى داشدان اوزونه ياتاق دوزلديب، اونون اوزرىنده، آنجاق اوزانماغىنى بىلدى. قوتوكوندن توتولموش يورغان دوشكده ياتانلاردان قاچان شيرين يوخو يورغون يولچونو، صوبوق داش اوزرىنده سخره دك اىستى قوجاغىندا اوخشايب دىنجلتىدى. خوجا رشيد يالئىز اوندا اوباندى كه گونش گنجه اورتوسونو آچمىش، آلتىن

صاچلارینی عالمه صاچمیش، هریانی ایشیقلا ندیرمیشدی. خوجا رشیدین داش یاتاغیندان نچه آدیم آرالی بیر بولاق آخیردی. اوغلان هگبه سینی، آغاجینی گۆتوروب، بولاغین قیراغینا گنّدی، اوتوروب، ال-اوزونو یوبارکن، ذهیننده، اولوب-کئچنلری سیر ائتدی. بو حالدا زینقرۇوسسی، ایت هۆرمه سی ائشیدیلدی. ایگیرمی-اوتوز قۇیونلو بیر چۇبان بولاغا ساری گلیردی. چۇبان قۇیون-قوزوسونو چَمَنلیکده یاییب، بولاقدان صوایچمگه باشلادی. خوجا رشید بَرک آج ایدی. هم سَحَر یئمگی یئمک اوچون، هم ده چۇبان یولداشلیق صیناغیندان کئچیرمکدن اۆترو هگبه ده کی اوچ دنه کۆکه دن بیرینی چیخاردیب، چۇبانا وئریب دئدی: «چوبان قارداش، آل بونو بۇل، اوزون ده گۆتور، منه ده وئر.»

بو تَک اوغلانین کیم اولدوغونو، هارادان گلدیگینی، واؤندان نه اومايیلجگینی دۆشونن چۇبان گُللو-ناخیشلی کۆکه نی گۆرَجک، هر شیئی اونودوب، اؤنو خوجا رشیدین الیندن قاپدی. صونرا اؤنو ایکی بۇلوب، آز چَصّه سینی خوجا رشیده وئریب، چوخ چَصّه سینی اؤزونه گۆتوردو.

چۇبانین بئله ائتمه سی آنا تاپشیریغینی خوجا رشیدین یادینا سالدی. اوغلان اۆزگینده دئدی: «بو منه یاخشی یولداش اولایلمز.»

چوبان کۆکه نی یییب یولا دۆشنده، خوجا رشیده

دئدى: «گل مَنیمله يولداش اول سنى آبادليغا آپايريم.»
خوجا رشيد دئدى: «من بورادا کيمسهنى گۆزآيرم
بونا گۆره سَنيله گله بيلمَم.»

چوبان گۆزدن ايستجک، خوجا رشيد بولاغين
قيراغيندان قالخيب، يولا دوشدو. کۆلگه لر لاپ کيچيلنه دک،
دئمک گۆن اورتا چاغينا قَدَر يول گنديب بَرک يورولدو. گنج
يۆلچو يۇرغونلوقدان علاوه هَم آج هَم ده صوسوز ايدى.
داشدان، آغاجدان بير کۆلگَنجک تاپا بيلسه ايدى، دينجلملى
ايدى.

اوزاقدان بير آغاجلىق گۆزونه دگدى. آغاج صو
علامتى ايدى. مين زَحمتله اوزونو اوريا يئتيريب، آغاجلارين
آلتيندان آخان زينّه بولاغين گۆلمَجينده، ال - اوزونو يويار -
يوماز سَرين صودان دؤيونجا ايچدى. آجلىق امانينى کَسيردى.
آلىنى اوزاديب هگبه سيندن يئمک چيخاراندا، بير آتلى
يئتيشدى.

آتلى صويون کَناريندا آتدان انيب، حيوانى صوواريب،
اؤنو بير آغاجا باغلایاندا صونرا اۆزونو خوجا رشیده
توتوب دئدى: «سلام اوغلوم، غَرِيب آداما اوخشاييرسان!
بورادا نه انديرسَن؟ هارادان گليرسَن؟ آتان کيمدير؟» خوجا
رشيد سلامين جوابينى آدبله وئريب، «آلتيمين يازيسى مَنى
صاليب چۆللره» دئيب صوسدو.

آتلى ال - اۆزونو يويوب سَرين صودان ايچَن مجالدا،

«گۆره سن آنام صوراغینی وئردیگی یولداش بو نَزاکتلی
کیشی دگل می؟» صورغوسو دهنیدن کئچن خوجا رشید
الینی اوزادیب هگبه دن ایکنجی کوکه نی چیخاردیب، «آل
قارداش بو کوکه نی بۇل یشک. حتماً سن ده منیم کیمی
آجمیشسان» دئدی.

آتلی کوکه نی آلیب، دَقْتله کوکه نی ده، کوکه نی
وئرنی ده گۆزدن کئچیرَنَدَن صورنا، اونو دۆز آرادان بۇلوب،
یاریسینی خوجا رشیده وئریب، یاریسینی دا اۆز وگؤتوردو.
هَره اۆز پایینی یثیب دینجَلدیلَر. صورنا آتلی یثریندن
قالخارکَن خوجا رشیده دئدی: «سَنی چوخ الی آچیق بیر
اوغلان گۆردوم. من بو یاخینلیقدا اولان شهره گئدیزم.
ایستَرَسَن سه، سَنی ده تَرکیمه آلیب اُرایا آپارارام.»

خوجا رشید راضیلیق وئریب، آتلین تَرکینه مینیب،
یولا دوشدولر. اونلار گئجه اوزونو یول گئدیب، داغلاردان،
دَره لردن کئچیب، سَحَر چاغی، خوروزلارین بانى ایلَه،
شَهَرین دروازاسینا چاتدیلار. بورادا خوجا رشید آتلیدان
تَشْکَر ائدیب، آتدان اندی. آتلی اونو اۆز وایله شهره آپارماغا
إصرار ائتدیسَه ده، خوجا رشید صَبَح اولونجا دروازانین
اِشِیگینده دینجَلَمَک، صورنا شهره گیرمَک ایستیردی. بونا
گۆره او یاخینلیقدا اولان، قاپسی آچیق بیر باغا گیریب،
قورو بۇش خاناباغدا باشینی یثره آتیب یاتدی.

اما خوجا رشیدین آتاسی، خوجا ربیع پادشاه، یوخوسوز بیر گئجه نین صونوندا، اوغلونا قیلدیغی جفادن پئشمان، یاتاغیندا اوزانمیشدی. پادشاهین کتابخاناسی یاخینلیغیندا مَنزِللشدیرلمیش باش حکیم پادشاهین تختی کناریندا اگلشیب، اونون احوالینا یئتیشیردی. پادشاه بیردن حکیمدن سوروشدو: «خوجا رشیدین ایشی هارا چاتدی؟» حکیم دوشونرکن دئدی: «پادشاه صاغ اولسون من بیله لی، ائله بویوردوغونوز کیمی، خوجا رشید شَهردن سۆرگون ائدیلدی!» پادشاه نئچه دفعه گۆزلرینی یوموب آچاندان صونرا دئدی: «منیم معالِجَمدن قاباق خوجا رشید تاپیلمالی دیر.» پادشاه بو سۆزله اؤز عَمَلیندن پئشمان اولدوغونو ثبوت ائتدیکده، باش حکیم خوجا رشیدی تاپیب سَرایا قایتارماق اوچون پادشاهدان اِذن آلدی.

باش حکیم خوجا رشیدی تاپماق اوچون شَهردن چیخمازدان اَوّل، خوجا رشیدین آناسینا موشتولوق گۆنَردی، پادشاه نئجه باخماغی اُن بیلجی شاگردلرینه تاپشیردی، صونرا گئییمینی دَگیشیب، خوجا رشید چیخدیغی دروازادان چیخیب، یولا دوشدو.

گۆنون گۆز ایشیغی خاناباغین قاپیسیندان، خوجا رشیدین اؤزونه دوشجَک یورغونلوغونو آلمیش گنج اوپاندی. شَهره گتمکدن اَوّل آل-اوزونو یویوب بیر شئی یئمَلی ایدی. بو

خوجا رشیدین یورغونلوغونو، کدَرینی اۆزوندن
اۆخویان خۇش سیما قۇجا سلام وئریب، گۆلر اۆزلە
صورشودو: «اوغلوم نیه بئله کدَرلیسن؟»

قۇجانین سلام ائدیپ، کئف صورشماسیندان اۆزونه
گَلَن خوجا رشید اَدبَلە سلامین جواینی وئردی. قوجا ایزلی
گلیب اۆتوروب صورغوسونو تَزەلَدی: «اوغلوم سَنَدَن
صورشودوم نَیین قایغیسینی چکیرسن؟»

خوجا رشید ساکت اوتوروب نه دَیجَگینه حیران
ایدی. آنجاق بو قوجانین سیماسی، دانیشیغی اُونون اۆرگینه
یاتیردی. حَتّی نظَرینه بئله گلیردی که، هاراداسا، صانکه بو
قوجانی قاباقجا گۆرموشدور. بیردن فِکَرینه گَلدی که بو
خوش سیما قوجانی دا هِگبه سینده قالان صون کوکه ایله
صیناسین. بونا گۆره کوکه نی هِگبه دن چیخاردیب، قوجایا
وئره رَک دَئدی: «عَمی جان من چوخ آجام. حَتّماً سیزده
آجسینین. لُطفأ بونو بۇلون یئیک.»

قۇجا کوکه نی آلیب، پارچالادی. بیوک پارچاسینی
خوجا رشیده وئریب، کیچیک پارچاسینی اۆزو گۆتوردو.
خوجا رشید قۇجانین بو داوارانیشىنى گۆردوکده،
آناسینین سۆزلىرىنى خاطرلاییب، اۆرگینه قوجا ایله یولداش
اولماق قرارینا گَلدی.

خوجا رشید خۇش سیما قۇجانین کیم اولدوغونو

یلمَدیسه ده، حکیم خوجا رشیدی تانیمیشدی. ایندی ایش بو زواللی گنجی آتا-آناسینا چاتدیرماق ایدی.

حکیمین خوجا رشیده توش گلدیگی یئر بیر شَهَر یاخینلیغیدا ایدی. اؤز چاغینین آن حاؤق طیبی و آن ییلیجی عالمی اولان حکیم، بیر چوخ باشقا شَهَرلرین پادشاهلارینین یانیندا عَزیز اولدوغو قَدَر، بو شهرین ده پادشاهینین یانیندا عَزیز ایدی. پادشاهلار حکیمین حکمتیندن، مَصْلَحَتیندن بارینماق اوچون اونا حُرْمَت ائتمکده بیر-بیرلری ایله یاریشاردیلار. حکیم هانسی پادشاهین سَرایینا گئدردیسه، پادشاهین آمَری ایله، او سرایدا اولان کِتابخانانین قاپیسی اُونون اوزونه آچیق اولاردی.

حکیمین یادینا دَوشدو که ایندی یاخینلیغیندا اولدوقلاری شهرین پادشاهینین کِتابخاناسیندان، ان مَهَم طَبّی کتابلار صیراسیندا، خوجا رشیدین آتاسی توتولدوغو خَسته لیگه، هابئله اونون دَرمانینا عاِید اولان بیر کِتاب واردیر. یاخشسی اولاردی که او کتابا بیرده باخا ایدی. بونا گُوره خوجا رشیدین اوزونه نِسْبَت دِقَّت و عَلاقه سینی سَزن حکیم اونا دئدی: «اوغَلم من بو یاخینلیقدا اولان شَهَره گِئتمَلیم. ایسترسَن سَه منیمله اؤشهره دوغرو یولداش اولای بیلرسَن.» خوجا رشید ایسه، آناسی صوراغینی وئردیگی، کوکه سیناغیندان چیخمیش یولداشیننی تاپمیش، اونونلا بیرلیکده اؤلومه ده گئده بیلردی. بونا گُوره، خوش سیما قوجا ایله، او

گشتدیگی شهره دوغرو يولداش اولاييلردی. خوجا رشید بئله لیکله قوجانین آتینین ترکینه مینیب، شهره دوغرو يوللانديلار.

شهرين ئيۆك ميدانيندا غريبه بير غلبه ليق گۇرونوردو. ميدانين بير طرفينده، داغ - گۇرونوشلو، زۇريا بير پهلوان ميدان اوخوماقدا، ميدانين او بيرى طرفينده ايسه، پادشاه، وزير، وکیل، باش قراول، باش يساؤل اوتوروب مات مات باخيريديلار. بونلارين دۇرد دۇره سيني، معين فاصله ايله شهر ادامى آلميش، نئجه دئيرلر ايگنه سالماغا يتر يوخ ایدی.

خوش سيما قوجا، خوجا رشیدله بيرليکده مين چتینليکله اۇزلىرىنى پادشاهين کنارينا يئتيرديلر. پادشاه قوجا حکيمي گۇرمکدن چوخ سئوينيب، قضيه نى اونا بئله دانىشدى: «بو طرفلرده رسم بئله دير که هر ديارين پهلوانى اۇز ديارينداكى پهلوانلارين هاميسىنى باصاندان صورنا قۇنشواؤلکه لرین ده پهلوانلارى ايله يارشا چىخار. بو ميدان اوخويان پهلوان ايسه بيزيم پهلوانلارلا يارشا گلמיشدير. تأسفلر اولسون که باش پهلوانيميز سقرده دير. شهرده اولان پهلوانلاريميزدان داکيمسه اونونلا قارشىلاشماغا جرئت ائتمير. بو پهلوان ايسه اۇزونو ميداندا تک گۇردو کده بئله ميدان اوخويور. ايش بئله گئدرسه، اؤلکه نين ئيۆک پهلوانلىق نىشانىنى، ايستر - ايستمز، اونا وئرملى اولاجاغام.»

پادشاهین بو سۆزوندن مَجلِسده کیلر قِیمیلداندیلار.
 کیمسه دئدی: «پادشاه اِذن وئرسه نئچه چۆماقلی
 دارغا، فراؤل، یساؤل تۆکولوب، بو پهلوانی اۆلدوروب، ییوک
 پهلوانلیق نِشانینی، اۆز پهلوانلاریمیزا صاخلا یاریق.»

باشقاسی دئدی: «یاد پهلوانا دَتيك كه ضباحا دك
 باش پهلوانیمیز سَفَرْدن گَلْمَزه، پادشاه بیوک پهلوانلیق
 نِشانینی اۆز آلی ایله اونا وئَرَجَکدیر. بو آرادا، پهلوان ضباح
 یثیدن میدانا گلنه دك، پادشاهین میدانداکی تَخْتین قباغیندا
 بیر قویو قازیلیب اۆستو بۇشجا اۇرتولسون که پهلوان تخته
 یاخینلاشاندا قویو یا دۆشوب اۆلسون.»

لَکِن وزیر، وکیل بو نظرلری بَگنَمَدیکده، پادشاه
 حکیمین نظرینی سوروشدو. حکیم دئدی: «صداقتله،
 انصافلا داورانماق هر زاهدان یاخشی دیر. بو پهلوان اۆلومله
 جزالاندیریلمالی بیر ایش گۆرمیشدیر. اؤ سۆزله میدانا
 گلمیشدیر، سۆزون ده جوابی سۆز دور نه چوماق دیر نه ده
 قویو! او آنجاق باشا صالینمالی دیر که بیوک پهلوانیق نِشانی
 بیوک پهلوانلارلار یاریشیب اۆستون گلنه وئریلر.»

هامی حکیمین نظرینی بَگنَدیلر. پادشاهین بو پروغو
 ایله، پهلوانی، قوناق پهلوان عَنوانی ایله، سَرایدا
 یثرکشدیردیلر. پهلوان ایسه راضی اولدو که شهرین باش
 پهلوانی سَفَرْدن گلنه دك قوناق قالسین.

حکیم ده، عادت اۆزره، پادشاهین کتابخانا سینین

ياخينليغيندا، خوجا رشيدله بيرليكه مَنزِلَلشديريلدى.

پهلوان ذوالقادرين پادشاه سرايىندا قوناقلانماسى
شهرده مختلف يۇرۇملارلا يۇرۇلدى. كىمى پهلوانى
اۇلدورولموش، كىمى اونو دوستاق ائديلمىش، كىمى ايسه
اونو اوزاق اۇلكهله سۇرولموش سانيرديلار.

بىر نئجه گون بو جرياندا كئچمىشىدى كه بىر آخشام،
قراۋللاردان بىرى، شهرين دروازاسىنا ايرللمكده اولان بىر
بۇلوك آتلى گۇردو. اونلار ياخينلاشديقدا، قراۋل اونلار
كىم اولدوقلارنى سوروشدو. آتلىلاردان بىرىسى دئدى:
«مَنىم قارداشىم نئجه گون بوندا قاقاق قىصا بىر مَدَّت
اوچون بو شهره گليب، لَكن گئرى قايتمايمىشدير.» قراۋل
سوروشدو: «قارداشىن كىمدىر؟» آتلى جواب وئردى:
«پهلوان ذوالقادر» قراۋل دئدى: «بلى، نئجه گون قاقاق بو
شهره بىر پهلوان گلمىشىدى. لَكن،» آتلى بركدن باغىردى:
«بَس ايندى او پهلوان هاردا دىر؟»

پهلوان ذوالقادر باره سىنده شهرده يايلىمىش دئدى -
قۇدودان باشقا بىر شئى ائشىدىب - يىلمَن قراۋل نه جواب
وئرجىگىنى يىلمىيب، صوسدو.

بو آندا، دروازادا غلبه ليغى اوزاقدان گۇرَن باش
قراۋل اۇزونو اوريا يئىردى. پهلوان ذوالقادرين سرايدا قوناق
اولدوغونو، هابئله يئىنجه سَقَرَدَن قايتىمىش پهلوان حيدرله

مَناسِبَتِي نِي بِلَن باش قُراول ، پهلوان ذوالقَدَرين قارداشينا
اونون شاه سَرايَندا قوناق صاخلانديغى باره ده آرخايينلىق
وثرىب، عيني حالدا دروازادا اولوب - كُتْجَنى باش يساؤلاخير
وثرمك اوچون آدام يۇللادى.

پهلوان ذوالقَدَرين قارداشى اؤز آتليلارى ايله دروازايا
گَلَمَدَن بير نئجه ساعَت اؤنجه، شَهَرين باش پهلوانى، پهلوان
حيدر، سَفَرَدَن قايتمىش، ايگيدلىك رَسْمينى يثرينه
يَتِيرَهَرَك، قوناق صاخلانيلان پهلوان ذوالقَدَرين گُوروشونه
گُتْميشدى. بو گُوروش، پهلوانلىق رَسْمينه اويغون چوخ
صمىمى اولدو. ايكى پهلوان قوجاqlاشيب، اؤپوشوب،
گُوروشدولر. پهلوان ذوالقَدَر بو شَهَرده اونا گُوستريلن
قاينغيدان، مَحَبَّتَدَن دانىشىپ، پهلوان حيدرله تانىش
اولماسيندان سَتْرينجينى بيلديريب، تَنزِيلَكه اؤز شَهَرينه
قايتمالى اولدوغونو سؤيلىدى: «من اوزون مَدَّت شَهَريمَدَن
اوزاق قالايلىمَز. يۇخسا قارداشيم، پهلوان آسَد، نِگْران قاليب،
اؤز ديللىرى ايله منيم صوراغىما گُلر.»

پهلوان ذوالقَدَره نَدَنسه اؤزكَدَن مَحَبَّت دويان پهلوان
حيدر فِكْره دالدى: «پهلوان ذوالقَدَر مَنيمله گُولَشَمَزَدَن
قُيُوب گُندرسه، ائشيديب - بِلَن يِزيم داليميزجا نه دئير؟»
بونا گُوره، نه دَنِيَجْگينه حيران قالان پهلوان حيدر، ايل
اوزونلوقدا نَظْرينه گَلَن بير لَحْظَه دُشُوندوكَدَن صونرا دئدى:

«پهلوان! مَنِمله گۆلشَمَزْدن مى گئديرسن؟» بو صورغويا
 نئجه جواب وئرملى اولدوغونا مات قالان پهلوان ذوالقدر
 ايسه، بير آن دوروخسونوب دئدى: «گۆلشَمِشْجِه واريق!
 دؤغروسو، سَنين وَظنداشارين اؤز مَحَبَّتلى ايله آرخامى
 يثره گتيرميشلر.»

بو سؤزلر، قوناqlا دوروشوب -گۆلشَمْگى ايگيدليكدن
 اوزاق بيلن پهلوان حيدرین ده اورگينجه ايدى. بئله ليكله،
 دوست پهلوانلار بو قرارا گلدیلر كه دئدى -قودولارا
 باخمایاراق، اؤز گؤجلرینی دوستلا اوغراشماقدانسا دشمَنله
 قارشىلاشماغا صاحلايالار .

پهلوانلارين بو قرارى شهرده هله ياييلماق مجالى
 تاپمادان پهلوان ذوالقدرين قارداشينين اؤز آتليلارى ايله
 دروازانى كسمه سى خلقى هَيْجانا گتيرميشدى.

حكيم ايله خوجا رشيد، پادشاهين دَعوتى ايله اونون
 قوناقلاناسيندا قالديقلارى مَدَدته اؤز و قتلريندن اِستِفاده
 ائتديلر. او مَدَدته، خوجا رشيد پادشاهين اوغلانلارى ايله
 جَيديرا چيخير، گزير، دؤلانيردى. حكيم ايسه گؤندوزلر
 پادشاهين نادر -كُتابلار كُتابخاناسيندا مَطالعه ائدير، بعضى
 آخشاملار ايسه، پادشاهين قيصا بير مَدَّت، ديوان باشچيلارى
 ايله آپارديغى گؤروشونده، اونون دَعوتى ايله، اِشتِراك
 ائديردى.

بیر آخشام پادشاه دیوان باشچیلارینی حضورونا قبول ائتمیشدی. حکیم ده مَجْلِسده حاضر ایدی. سۆز پهلوان حیدرله پهلوان ذوالقدرین ایلقار باغلاماسیندان گئدن لحظه بیر قاصدین واجب سۆز اوچون باش یساؤللا گۆروشمک تقاضاسی عرضه یتیریلدی.

پادشاهین اشاره سی ایله، قاصد مَجْلِسده حاضر ائدیلیب، دروازادا اولوب - کئچنی عرضه یتیردی. باش فراؤل، باش یساؤل، هابثله دارغاباشی پهلوان ذوالقدرین قارداشینین شهر دروازاسینا یاراقلی - یاساقلی آتلیلار یۆروتمه سینی جزایا لایق بیر جَسارت کیمی دَگَرلندیردیلر. مجلسده حاضر اولانلارین بیر نئجه سی ده بو نَظری تأیید ائتدی. لَکِن حکیم کیمی صوسوب، هئچ بیر سۆز دئمیتلر ده وار ایدی. صوسانلارین دا نظرلرینی ییلمک ایستین پادشاه سۆزو حکیمه تاپشیردی.

حکیم باشقا جۆر دۆشونوردو. حکیمه گۆره، پهلوان ذوالقدرین یوبانماسیندان نِگران اولان قارداشینین یاراقلی - یاساقلی آتلیلارلا دروازایا گلمه سی گۆزَلتیلیردی. بونا گۆره، اونلاری عَزّت - إحتراملا شهره دَعَوَت ائتمک، عینی حالدا پهلوان ذوالقدرین اونلاری قارشیلانماغا چیخماسی یئرینده اولاردی.

حکیمین نظرینین مجلسده بیر آغیزدان تصدیق اولماسینی گۆزَن پادشاه او نَظَرین إجراسی اوچون بویروق

وئردى.

پهلوان ذوالقدرين قارداشى پهلوان آسدين، اوز
 دليلى ايله آتلايىب، دروازايى گلمەسى، ھابئله پادشاھين
 بويروغو ايله اونلارين شھره دَعَوَت اولماسى پهلوان
 ذوالقدره خَبَر وئريليب، اونون دا او قوناقلارى قارشىلايانلار
 قوشولماسى رجا ائيدىلىدى. بو خَبَرى ائشىدىن پهلوان حيدر
 دە، شھرين باشقا پهلوانلارى ايله بىرلىكدە، قوناقلارى
 قارشىلاماق اوچون پهلوان ذوالقدره قوشولدولار.

دروازادا گۆرملى بىر تۆرَن گئدىشە ايدى. قارداشلار
 گۆرۈشۈپ، بۆتون پهلوانلار، دليلىر قارداشلىق ايلقارى
 باغلادىلار. تۆرَنين صونوندا، پهلوان اسد دليلىرى ايله بىرگە،
 پادشاھين پهلوان ذوالقدره ائىدىگى محبتلردن تَشْگَرلَرنى
 بىلدىردىلر.

او آخشام پادشاھين خُضوروندا كئچىرىلن، اَن
 يۆكسَك زَتبەلى ديوان باشچىلارى گۆرۈشۈندە، يىثرلى و
 قوناق ايگىدلىرىن ايلقار باغلالمالارينين خبرى ھامىنى
 دۆشۈندۈردۈ. دُنيا گۆرمۈش حَكيم ايگىدلىرىن بىرلشمەسىندە
 بوتون اِنسانلار اوچون عِبرت دَرسىنين اولدوغونا تۇخوناراق
 دُندى: «ايگىدلىگە اينايىب - عَمَل - ائىدىن ايگىدلىرىن بىر -
 بىرلىرىنە داياق اولمالارى اونلارى نامردلر قارشىسىندا

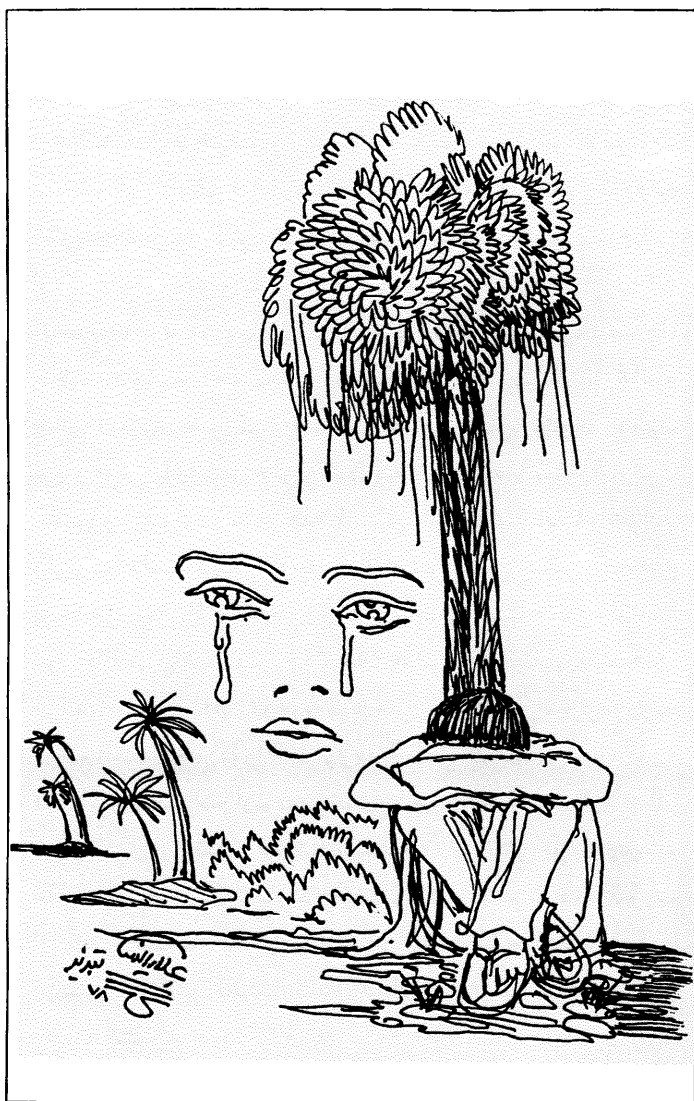
گۆجلەندىردىگى كىمى، ياخشىلىغا اينانېب - عمل - ائىدن
 انسانلار دا بىر - بىرلىرىنە داياق اولماقلا يامانلىق ائىدنلر اۋونۇدە
 يئىنلەز اولايلىرلر.»

بۇتون مجلس اھلى حكيمىن سۇزلىرىنى تصديق
 ائىدىكدە، حكيم سۇزونو بىلە يىتتىردى: «لېكىن سۇزلە عەملىن
 فاصىلەسى چوخ اولور. تأسفۇلر اولسون كە انسانلار عەموماً
 اينانچلارلىرىن چوخونا عەمل ائىتمگە آغرىنىرلار. مەنسە اۋزوملە
 بو قارار گەلىشم كە انسانلارلىن خىر ايشلردە بىر - بىرلىرىنە
 ياردىمچى اولمالارلىرىن واجىلىگىنى هامىيا آنلادام.»

سۇز - ضحبت شامدان نەچە ساعت صورىيا قەدر
 اوزاندى. لكىن حكىملە خوجا رشىدىن آچىلان سەخر تئزدن
 اۋز شەھرلىرىنە يولا دۆشملى اولدوقلارلىنا گۆرە، اوزون سۇزو
 قىصالتىدىلار. مسافىرلر پادشاهدان آيرىلماق اذنى آلىب،
 مجلسدە كىلرلە وداعلاشىپ، مەنزىللىرىنە قايتىدىلار.

خوجا رشىدىن وەطنە قايتما قارارى اوغلانچىغىن
 گۆردوگوبىر يوخونون اۋزىرىندە قۇبولمۇشۇدو.

او گىئە خوجا رشىد، يوخودا، اۋزونو، اۋز
 شەھرلىرىندە، آتاسىنىن قاباغىندا دوراركن آغلارگۇروب،
 دىكسىنىپ آيىلمىشىدى. او دىلىنە گىتىرمىردىسە دە، آتا - آنا
 آيرىلىغى اونا چوخ ائرا ئىتمىشىدى. ائىرتەسى گۆن، گۆن -
 اوزونو خوجا رشىدىن دالغىنلىغىنى گۆرن حكيم اونون گىئە

ياخشى ياتىب - ياتماماسىنى سوروشدوقدا، خوجا رشيد،
 ايستر - ايسْتَمَز، گوردوگو يوخونو دانىشمىشىدى. حكيم ايسه
 اوغلانچىغىن يوخوسونو يۇرراق، اونا تۇختاقلق وئەزك
 دئىمىشىدى: «اوغلوم اِنشاء اللّٰه، بوتزلىكده، آتا - آنانى گۇروب
 سئوينجكسَن.» لېكىن خوجا رشيد، قانى آتاسىنىن دَرمانى
 اولان بالىغى توتوب صونرا دنيزه بوراخدىغىنى، ھابئله
 آتاسىنىن، بونا گۇرە، اونو ائودن، شەردن قۇودوغونو، قىصاجا،
 حكيمە دئىيب، اختيارسىز آه چكەزك آرتىرمىشىدى: «آتام
 منى آتىب، سۆزگۈن ائدندَن صونرا من نئجە، اونون
 بوپروغونو پۇزوب، اونون شەرىنە آياق باصا بىلَم؟ اونون
 خُصورنا قبول اولماق ھلە قالسىن!» حكيم ايسه، جواب
 وئەزك دئىمىشىدى: «اوغلوم اللّٰه كرىمدىر. سَنىن گناھىن
 يوخدور. سَن اۆز آرى وچدانىنىن چاغىرىشىنا سَس وئرب،
 بىر جانلىنى باشقا بىر جانلىدان اۆترو جانلىدان ائتمكَدَن
 چكىنمىشسَن. داھا دۇغروسو، سَن سئوگىلى رَسولوموزون:
 ”رَحْم ائت، رَحْم گۇر!“ بوپروغونا عَمَل ائتمىشسَن! بونا گۇرە
 دە تانرى ايسترسە اونون مَرَحْمَتى، چمايتى سَنىنلە اولاجاق
 دىر. تانرى، اۇندان قورخان كىمسە يە چىخىش يۇلو آچىب،
 عَقلىنە صىغمادىغى يىردن اۇنا روزى يىتىر. بونا گۇرە،
 اۆزگىنى صىخما. تانرى ايسترسە، آتا - آنانا چاتىب، اۆلكى
 عَزَتىنى اۇنلار يانلىدا تاپاجاقسان. بئله ايسه گُل سَنىن
 وَطَنىنە گُتْمەگە حاضر لانا.

اثرته سی سَحَر، صَبَح نُمازی وَقتی، حکیمله خوجا رشید دَسْتَمَاز آلیب، نُمَاز قیلینجا اونلارا ناشتابلیق سَفَره سی آچیلدی. اونلار ناشتابلیق یِئِن مَجالدا پادشاهین طَوِیله سیندن ایکی باش آلتین - گُوموش یوگَن - یاراقلی، سُلطان سئودی، یوگرک آت یَهْرلنِیب، حَاضِرلاندی.

سَفَره باشیندا قاباقلارینداکی سَفَر باره سینده خوجا رشید هم سئوینیر، هم ده دُوگونوردو. حکیم دئدیگی کیمی، اولابیلسین که، او آتاسینا قارشى قُصور ائتمیشدی. بونونلا بئله، آتاسینین کُئفسیزلیگینه دُوا - دَرمان تاپمادان اونون گُوروشونه گُئتمَکَدَن اوتانیر، قایغی چَکیردی. اوغلانین اوزوتسُونو سئزن حکیم دئدی: «آتان، سَن اونا آپاراجاغین دَرمانلا صاغالِیب، سَنی یئیدن تاپماقدان بَرک سئوِنَجَک دیر.» خوجا رشید، شَبهه لی باخیشلا حکیمی سؤزوب سؤروشُدو: «هانسی درمان؟ او بالیغی بیرداها توتماق آسان ایش دگل. آسان اولسا دا اونون قانینی تُوکْمَکله راضیلاشا بیلْمِزَم.» «اوغلوم غَم یئمِه، کیمسه سَندن او بالیغی توتوب، قانینی تُوکْمَگی اِستَمَیَجَکدیر!» دئیِه، حکیم جواب وئردی. اوغلان، چاشباش، تَعَجْبَله صوروشُدو: «ائله ده سیز اوزونوز او بالیغی توتوب، قانینی تُوکَجَکسینیز، بئله دگل می؟» حکیم گولومسِیه رَک اوزونون ده بالیغا توخوتما یا جاغینا سؤز وئردی. حکیمین شاشیردیجی سؤزلریندن اوغلانین دهنینده بیرکَن شاشقینلیقدا، آتاسینین درمانی باره ده

اونوتدوغو باشقا ایمکان ایلدیریم کیمی ایشیقلائیپ،
اونوهیجانلا سسلندیردی: «اٹله ده، آتامین صاغالماسی
اوچون باشقا درمان دا واردیر! یوخدور مو؟» «بلی اوغول»
دئیه حکیم آرخاین اندیجی سس له سؤزونو دوام ائتدیردی:
«تازنین رحمتی اوجسوز بوجاقسیز دیر. بیز بو شهرده
کئچیردیگیمیز گونلرده، سن پادشاهین اوغلانلاری ایله جئدیرا
چیخان، گزیب - دؤلانان ساعتلرده، من سرای کتابخاناسیندا،
آسکی طیبی آل یازمالارینا باخیردیم. اؤنلارین بیریسیندن
اؤگزندیم که سنین آتائین خسته لیگی تکجه او بالیغین قانی ایله
دگل، بلکه بیر چشید داغ چیچکیندن حاضرلانا قایناتمالی
ایله ده تۇختایا بیلر.»

اوغلانجیغین سئوینجدن گۆزلری یاشاریب، بۇغازی
توتولوب ساکت قالدی.

آتاسینین صاغالماق آمیدی، آناسینا قوشماق
یانغیسی اوغلانجیغی قرارسیز ائتمیشدی. ناشتابلیغی تلم -
تلسیک یئیپ، یوگرک آتالارین بثلینه قالخیب، اؤز شهرلرینه
ساری یوللانیدیلار. یول اؤسته ایلك اوجا داغی آشاندا،
حکیم وصفینی بیر آل یازما کتابدا اوخودوغو چیچگی تاپماق
اوچون آتالردان اندیلر. داغین دؤشوبؤتونلوکله الوان، وحشی
چیچکلرله دالغالانیردی. لکن خوجا رشیدین آتاسینین درمانی
اؤلاسی، قارابنکلی گۆگ چیچکدن بیرجه کؤل دا اولسون یوخ
ایدی.

آتلايىب، يىشىدىن يۇل آلدىلار. ھەر اوجاليغى اۋتوب
كۈچىدە آتالاردان انىب، چىچىكلرى يۇخلايىر، آختاردىقلارى
چىچىكدن آثر تاپمايىردىلار. داغلارى، تپە لرى آشدىقجا
اوغلانين اۋزونتوسو آرتىر، حكيمين ايشى چَتىنلَشىردى.
حكيم اۋز اضطرابىنى گىزلىتمىكدن علاوه، اوغلانچىغا دا
تۇختاقلىق وئرملى ايدى.

مَقْصَدَه آز قالىردىلار. شَھَر، طرفينه ايرىلىمىكدە
اولدوقلارى صون اوجا داغين آتكلىرىدىن باشلايان، گوموش
اۋزلو، زَمَرْد گۈزلو، آل ياناقلى، مَرَجَان دوداقلى، آلتىن
داراقلى، آلاجا گۈدەلى، قاراجا قاناد - قويروقلو، قولجا بالىقلى
دَنىزىن قىراغىندا ايدى. نە گوزلَملى ايدىلر؟ او قارا - بَنكلى
گۈگ چىچىك بو داغدا دا تاپىلمازدىسا، گوموش اۋزلو، زمر
گۈزلو، آل ياناقلى، مرجان دوداقلى، آلتىن داراقلى، آلاجا
گۈدەلى، قاراجا قاناد - قويروقلو، قولجا بالىغى توتوب قانىنى
تۇكمىكدن باشقانه ائدە بىلردىلر؟ اومودسوزلوق
يورغونلوقلارنى دۈزۈلمز ائتمىشىدى. دانىشماغا داھا سۈز
قالمامىشىدى.

صوراغىندا اۋلدوقلارى چىچىك كۈلونون،
يارباقلارنىن، چىچىكلرىنىن اۋزونون گۈرونوشو اوغلانچىغىن
آزىرى اولموشدو. ھەر اوجاليغا ياخىنلاشاند، اوغلان يىشىدىن
او چىچىگىن اۋزلىكلرىنى حكىمدن اۋگزنمىشىدى. بونا گۈرە،
گۈزلىرىنى يومجاق، دويغو گۈزلىرىنى اۋنوندە او چىچىكدن

خَرْمَنَر دالغالانیردی. لَکِن گۆزلرینی آجدیقدا، بیرجه کۆل
بئله او چیچکدن گۆزونه دگمیردی.

سینلدریم قایالاری گۆگه قاوزانان، دیرماشیلایلین
صون تپه نین ده باشینا الی بۇش چاتدیلار. بو نُقطه دن،
قایالارین آراسیندان، داغین اتگیندن گۆز ایشلَینه قَدَر یاییلان
دیز، اونون قیراغیندا ایسه، ائولری سَپَلَن شَهَر گۆرونوردو.
یورغونلوق آلماق اوچون هَره سی بیر داش اؤز رینده آگَلشدی.
قایالارین آراسیندان گۆرونَن دۇشلَرده، اَتلَرده گل - چیچک
دالغالانیردی. آزجا دینجَلَنَدَن صونرا، اَتلاری قایالارین
دییندن آرا - صیرا گۆگه چکیلَن آغاجلارا باغلایب، قایالارین
آراسیندان یاواش - یاواش داغین دالیسینا آشماغا باشلادیلار.
تَلَسِیک اَدیملارلا، بئش - اون قَدَم قاباقدا گئدن،
ایرِلَیلدیکجه تئز - تئز صاغینا، صولونا، قاباغینا باخان، قارا
بَنکَلی گۆگ چیچکلی کۆلو گۆرْمک اوچون باشدان آياغاگۆز
اولان اوغلانجیغی صانکه ییخیلماق حالیندا گۆرَن حکیم
سَسَلندی: «گۆزله ییخیلارسان! ییخیلدین می؟»

خوجا رشید یثردن قالخیب، آلینده چیچکلی بیرکۆل،
حکیمه ساری قاچارکن، سئوینجدن توتولموش سَس له
باغیردی: «آختاردیغیمیز چیچک کۆلو بو دگل می؟»
چیچکلی کۆلو یاخیندان گۆرْمک اوچون تَلَسَن حکیم «الله -
شُکْر، صانکه اؤزو دؤرا!» دئییه آلینی اوغلانین کورگینه

چالدى.

چىچكىلى كۆلۈ دۆڭتە يۇخلايدىلار. اۋزو ايدى. سئوينج ايله آميد بير لحظه ده اۇنلار ين كۆرىنى، يۇرغونلۇغونو آليب، يئله وئردى. داغين دىنيزه باخان آتكلرىندە دالغالانان چىچكلرىن ايچىندە، بوقارابىنكىلى گۆگ چىچكدن ده بۆللۈ تاپىلىردى. بير گۆز قىرىمىندا ھەرسى بير قوجاق او چىچكلردن دىرب، يول آدوقەلرىندىن بۇشالمىش ھىگبەلرىنە ئىيب، شەرە دۇغرو آتلاندىلار.

شەرە چاتمازدان، بو قارار گلدلىر كە خوجا رشيد اۆلجە آناسى ايله گۇرۇشسون. آناسى او چىچكلردن قايناتمالى دۆزلىتىن، پادشاھا ايچىرتسىنلر. پادشاھ ساغالاندان صونرا، خوجا رشيد اۆزە چىخسىن.

خوجا رشيدىن آناسى ائوى ياخىنلىقلارىندا، حكيم گۆجلە اۋزونو اوغلانچىغىن آلىندىن قورتاراركن اۈچ - دۇرد گۆندىن صونرا اونونلا گۇرۇشجىگىنە سۆز وئرىپ، چىچكلە دۆلۈ، اۋز ھىگبە سىنى دە اۋنا تاپشىرىپ آيرىلدى.

پادشاھىن بو يۇرۇغو ايله سۆرگۈن ائدىلمىش خوجا رشيدىن شەرە گىلمە سىندىن كىمسە خىبردار اۋلئامالى ايدى. بونا گۆرە، او، دىواردان دىرماشىپ، آناسىنىن باغىنا آتىلىپ، كىمسە اونو گۇرۇمەن، اۋزونو آناسىنىن اطاغىنا يىترىپ، قاپىنى تىقىلدايدى، ايچرى گىردى. آنا - بالا سئوينج ياشلارى

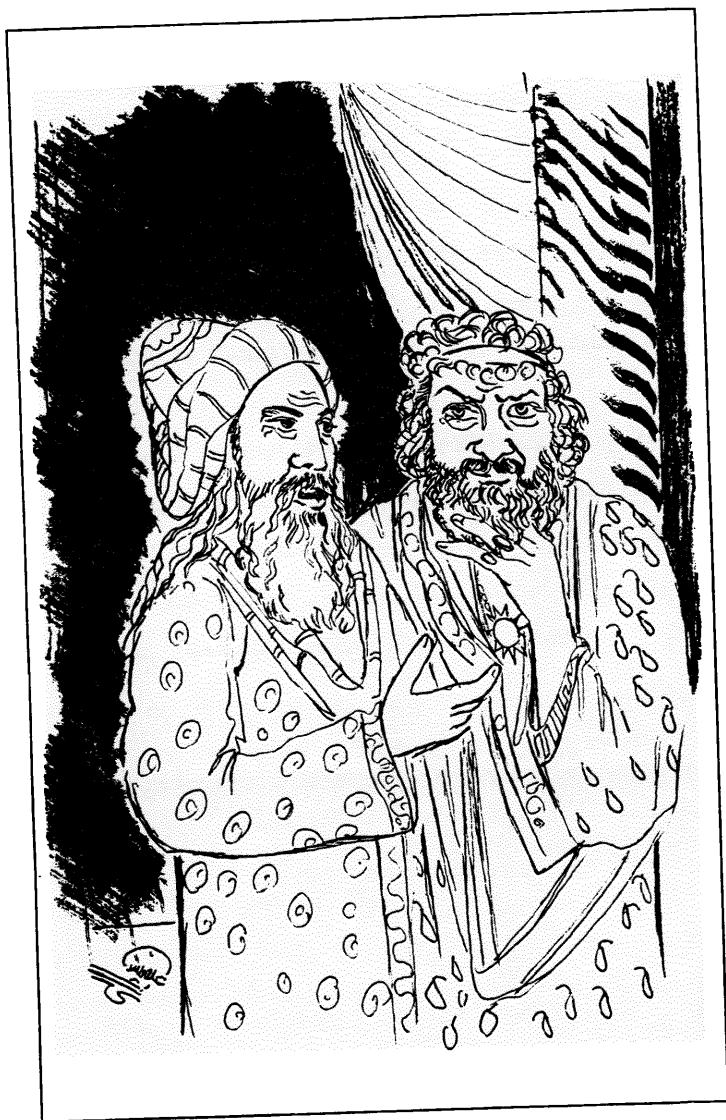
ياغيشيندا اۋېوشوب گۇرۇشنىدىن صونرا، گىزلىنچە قارا - بىنكىلى
گۆگ چىچىكلردىن قايناتمالى حاضىرلا ماغا باشلايدىلار. آنا،
اۋلۇب - كىچىنى اوغلىنىدىن ئاشىدىن صونرا، گۈلۈمىيە رەك،
دەندى: «اوغلىم گۇردون مو كە ياخشى دوستو تانىماق
اۋچون بىر تىكە چۆرەكەن باشقا بىر شى ئىزگىمۇ؟»

پادشاھ اۋچ گون، گۈندە اۋچ پىيالا او چىچەك
قايناتمالىسىنىدىن ايچىدىن صونرا، صاغالماغا اۋز قۇيدۇ.
دۇردونجو گون راختجا يىرىندە اۋتورۇب، حالىندىن راضىلىق
يىلدىردى. حكىمدىن، سەردىن گىتەردىگى شىفالى چىچىكلردىن
يانا تەشگەر اندىب، گۇردوكلەردىن خەبەر آلدى.

حكىم، خوجا رشىدىن سۆرگۈن اندىلمە سىندىن
صونرا پادشاھىن اۋنو تاپماغا بويرۇق وئەردىگىندىن باشلايىب،
خوجا رشىدى تاپىب، اۋنۇلا اندىگى سەردى شىخ اندىب،
ھابىلە اۋنون ياردىمى ايلە اۋ شىفالى چىچىگى تاپماغى، بىرچە
- بىرچە دانىشىدى.

پادشاھ حكىمدىن سۆزلىرىدىن اۋزو بو نەتىجەنى آلدى
كە اۋنون بىرچە بالىغىن اۋلۇمۇنە راضى اۋلمايان اۋغلو
آناسىنىن اۋلۇمۇنە ھىچ راضى اولايىلمەزدى. بىلەلىكلە پادشاھ
خوجا رشىدىن اۋنون خەۋرىغا گەلە سىنە اۋزى وئەردى.

خوجا رشىد آناسى ايلە پادشاھىن خەۋرىغا چاتتى.
اۋغول آتائىن آلىندىن، آتا ايسە اۋغولون آلىنىدىن اۋېوب،

ساغالماسیندا مهربان اۇغلونون دا اورتاقلیغی اۆلدوغوندان
تانییا شکرلر ائتدی. خوجا رشید ایسه، آتاسینین
ساغالماسی قَدَر اۆز ”کۆکه یولداشی“ - نى ایندی آتاسینین
حکیمی گشیمینده گۆرمکدن سئویندی.

اۆن گۆن کئچمَدَن، پادشاه اۆزۆ یثرىندَن قالخاجاق
قُدْرته گُلدی. نئچه آیدان صونرا، خوجا رشیدده داها آرتیق
یشتگینلیک علامتلىرى گۆرۈندۈکده، پادشاه سَلطَنَتى اونا
تاپشیریب، اۆزۆ عِبَادَتَه مَشغول اولدو.

خوجا رشید ایسه پادشاه اولاندان صونرا، اۆلکه ده
خَلْقین دۇغرو خادىملرىندَن تۇپالادیغى بیر قورولتایین
مَصْلَحَت - مَشۈرَتى ایله، اۆلکهنى عدل ایله اِداره ائتمگى،
هابئله عدله اینانیب - عَمَل - ائدن اۆلکهلرله دۇستلوق
علاقه لرینی مُحکَم لَشدیرمگى، اۆزۈنه یۆل سئچدی.

صۇن

بىر نىچە آچىقلاما

دىلىمىزى اوخويابىلىن حرمتلى باجى، قارداش:
دىلىمىزدە ايشلىن دۇقوز صائىن سۆز باشىندا، سۆز
اۋرتاسىندا، سۆز صۇنۇندا يازىلىشى آشاغىداكى جدولده تمثيل اۇلور:

اۋرنىكلر			صائىلر يىمىز		
صوندا	اورتادا	باشدا	صوندا	اورتادا	باشدا
گمى	دىل	ايل	ى	يـ	ايـ
يازى	قاتىق	اىلىق	ئى	يـ	ايـ
دى، يى	تىل	اثر	ئى	ئـ	ائـ
دو، بىلە	شور، نىلجىك	ال	هـ	ـ	اـ
بالا	بال	آل	ا	ا	آ
ـ	دۇن	اۋن	ـ	ۇ	اۋ
ـ	گۇن	اۋن	ـ	ۇ	اۋ
دورو	دوز	اون	و	و	او
سورۇ	گۇن	اۋن	ۆ	ۆ	اۋ

ھابىلە، خطىمىزىن امكانلارىندىن فايدالانماقلا، آشاغىداكى
جدولده گۇردوگوموز حرف - اوستو، حرف - آلتى سىلىكلر
نظامىندىن، صائىلرىنىن ھامىسى يازىلمايان سۆزلىرىندە، تلفظونو
گۇسترمىك اوچون ناغىلدا استفادە ائتمىشيك:

سسلېكلر

ـ	ـ	ـ	ـ	ـ	ـ	ـ	ـ	ـ
عيسى	نشقاب	خُرما	كاظم	گل	اسلام	گيش	گل	چېنک
نماز	اجاق	قُلّی	قاسم	دنيا	انسان	گرچک	نيوک	گلچک
مصطفی			کاغذ	اميد	فکر			

صون اولاراق، من، سن، گلن، گلنگدن، سهند، ککلیک، کرتنکله،
کېنک، گردک، دلک، دگنک کیمی سۆزلرده گۆردوگوموز کیمی
ایکی صامت آراسیندا سسلنن «آ» عموماً یازیلیمیر.

ادبی شیوه میزده، صائتلردن صونرا گلن گ حرفی یای سۆزونو
باشلايان و قورتاران سسی تمثیل ائدییر. مثلاً: اگمه، دگر، بگ
یازیلیشلاری [ایمه]، [دبیر]، [بی] سۆیلنیر.

آه، شاه، گناه، شته، مته، لته ... کیمی سۆزلرده گۆرندوگوکیمی
صائتدن صونرا یازیلان «ه» حرفی [هـ] سسی وئیر.

«که» و «صانکه» سۆزلی [کی] و [سانکی] تلفظ اولورلار.

آیدیندیر که چوخ اوخویوب - یازماق اثرینده مانوس املالار
اؤگزینلندن صونرا سسلېکلری یازماغا احتیاج آزالیب - توکنجکدیر.

سۆزلۈک

آ

آبنوس: هند و بعضى باشقا يئرلرده بيتن، بير نوع آغاج، بو آغاجين تخته سى قارامتيل، برک، آغير و بهالى اولور.

آچی: زاويه، بوجاق.

آرا - صیرا: بورادا - اورادا، بيرهن - بيريوخ، آرابير، هردن بير، بعضاً، متناوب.

آرديجيل: دالبادل.

آرى: تمیز، صاف، خالص، دورو، پارلاق، پاک.

آل: قيرمیزی.

آلاجا: نئچه رنگلى، مختلف رنگلى.

آلتين: قيزيل.

آلقیش: تحسین، تشویق.

آلچاق کؤنوللو: متواضع.

آنلايش: آنلاشما، قانما، ادراک.

آیری - سچکیچی: تبعيضچی.

ا

آسکی: قدیم، کنچمیش دؤرلره عاید.

اطلس [آت ل آز]: آواند اوزو ايپک، ترسه اوزو ايپلیک پارچا.

الماس [آل م آز]: معروف قیمتلى پارلاق داش.

آک: ضمیمه، علاوه.

آكلنميش: علاوه اولموش.

أى

اثرته سى گون: يارين، صباح، گلن گون.

اؤ

اؤچ نارد اكي قيزلار: ملك محمددين طلسملى باغدان نار دريب،

نارلارين ايچيندن گؤزل قيزلارين چيخماسى ناغىلى.

اؤزگينجه: اورگى ايستين كيمى.

اؤزر : اؤست.

اؤزؤتتو: غصه، تأسف.

اؤ

اؤتمك: كئچمك.

اؤرتو: باشا اؤرتولن هر هانسى بير شئى، پرده.

اؤز: صاف، خالص، آرى.

اؤز پولاد: اصيل، خالص پولاد.

اؤز چاغينين: اؤز زمانينين.

اؤزلىك: خصوصيت.

اؤلكه: مملكت.

اؤن: قاباق.

اؤنجه: قاباقجا.

اؤ

اوزگتتى: اوزاق گتتى.

اوغراشماق: چكيشمه، صاواشماق، دالاشماق.

اوغراشماقدانسا: اوغراشماق عوضينه.

اوغورسوزلوق: شكست، توفيقسيزلىك.

اويغون: مناسب، هم آهنگ.

اؤ

اؤخشماق: ۱- تومارلاماق. ۲- خۇشلانديرماق، لذت وئرماق.

اؤرتاقلىق: اشتراك.

اؤلايلىسين كه: شايد، بلكه.

اؤلدوقچا: چۇخ.

اؤن دؤرد ياشار: اؤن دؤرد ياشلى، اؤن دؤرد ياشيندا.

اؤنا آپاراجاغين درمان: اؤ درمان كه اؤنا آپاراجاقسان.

اى

ايلقار: عهد و پيمان

ايلك: بيرينجى، اولينجى، ان اول اؤلان.

ايلك اؤنجه: ان بيرينجى اولاراق، اولجه.

ايسه: ده/دا.

ايشى بئله گؤردوكده: ايشى بئله گؤرنندن صونرا.

ب

بالىغا تۇخونماياجاغينا سؤز وئردى: قول وئردى كه بالىغا

تۇخونماسين، دگمسين، باليق ايله ايشى اؤلماسين.

باخماياراق كه: هر چند كه.

باش بازار: بيوك بازار، (سردبير).

باصانندان صونرا: مغلوب ائلدندن صونرا.

بان: خۇروز سسى، خوروز بانلاماسى.

باياغى: ان عادى، ان سادە.

بۇلوك: دستە، گروە.

يىتكى: گۆگرتى، نباتات، آغاچ، اوت و بو كىمى تۇرپاقتا يىتن هر

شى.

بىرى: بويانا، بو طرفە.

بىنك: خال.

بىر آرادا: بىر يىردە.

بىر آغىزدان: متفق رأى ايله، بىر سس له، بىر سۆزلە.

بىر آغىزلا: ھامى بىردن، سس - سسە وئىرەك.

بىر داھا: بىر دە، بىر دفعە دە.

بىرگە: بىرلىكدە.

بىرلىكدە: بىرگە (باھم).

بىرىكن: ياواش - ياواش يىغىلان، تۇپلاتان (بىرىكمە: ياواش -

ياواش يىغىلماق، تۇپلانماق). بىلمىدى سە دە: اگر بىلمىدى دە.

پ

پىلك: بالىغىن گۆدەسىنى اورتىن نارىن درىلرىن بىرى.

ت

تايمادان: تايماقدان قاباق.

تايلمازدىسا: اگر تايلماسا ايدى.

تكليف: قبول ائىلىمەك اوچون ايرلى سورولن فكر، اؤترمە

(پىشنھاد).

تکلیف ائتمک: اۋئرمک.

تۆرن: تارىخى بىر گون، سئويندىرىجى بىر اۋلاى، اۋنملى بىر ادام و بنزرلىرى ايله ايلگىلى دويغولارى گوسترمک و يا تزهلمک اماجى ايله ياپىلان تۇپلاتتى يا دا گۇستىرى (مراسم).
توش گلمک: راست گلمک، تصادف ائتمک، قاباغىنا چىخماق، راستلاشماق (اۋنا توش گلدىگى يئر: او يىردە كە اۋنا راست گلمىشىدى).

تۇختاقلىق: آرخايىنلىق، خاطر جمعلىك، راحتلىق، دۇزوم.
تۇخونماق: ۱-ال وورماق، دگمک. ۲-بىت ائتمک، دانىشماق.
تۇخونموشدو: اشاره ائتمىشىدى.

ج

جايناق: بىر چوخ حيوان و قوشلار بىر بارماقلار بىر قارماقلار بىر
ايتى او جلارى.
جيدىر: آت يارىشى.
جيدىرا چىخماق: آت يارىشىنا چىخماق.

چ

چاشباش: چاشقىن مات و متحير
چاغ: وقت، زمان.
چىچىكلردن يانا: چىچىكلر جەتەندىن.
چۇماق [چۇماق]: باشى ايرى و يومرو آغاچ، دگنك.

ح

حاتم طانى: الى - آچىقلىقدا ضرب المثل اۋلان بىر شىخى.

حاذق [هازیق]: بیلگیلی، باجاریقلى.
 حزين - حزين: غملى - غملى.
 حشم: قۇھوم - قارداش، آدمالار.
 حصه [هيسه]: سهم، دگر، بۇلوم.
 حکیمی سوزوب سۇرۇشودو: حکیمه باخیب سۇرۇشودو.

خ

خاطرلاماق: یادا سالماق.
 خاطرلاندى: یادا سالیندى.
 خاناباغ: باغ اتوجیگی، باغلاردا باغبانین دینجلمگی اوچون
 تیکلیمیش کیچیک تیکیتی.
 خۇجا: معلم.

د

دارغا: شَهر، قضا، محلّ یا ولایت حاکمی، بازار کشیکچیلرینین
 باشچیسی.
 دارغا باشی: بیر نّچه دارغانین بیوگو.
 دالغا: صو سطحینین حرکتی نتیجه سینده عمله گلن بیوک لپه.
 دالغالانماق: صویون اوّزینده دالغا عمله گلّمک، حرکتک گلّمک.
 دالماق: گۆرونمّیجک درجه ده صویون ایچینه گیرمک، باتماق.
 دان: گونون دۇغماسینا آزجا قالمیش، هوانین ایشیقلاناماسی.
 دان یرى: دان ایشیغینین گۆروندوگو یر.
 دان یرى سؤکولمک (آغارماق، آچیلماق، قیزارماق): صبح آچیلماغا
 باشلاماق.

داورانیش: داورانما طرزی، حرکت، رفتار، مناسبت.
 دندی-قۇدۇ: بىر شىخس و يا شى حَقِيندە آداملار آراسىنداگئىدن
 سۇز-صحبت، دانىشىق، شايعة.

درمانى اولاسى قارا بنكلى گۇگ چىچك: اۇقارا بنكلى گۇگ چىچك
 كه اۇنون درمانى اولاجاق ايدى.

دۆزَنَلِيْب: منظم ائديب، سهمانا صاليب، سهمانلايب.
 دۆشونمك: فكر ائتمك.

دۇگونمك: غم چكمك، اضطراب كئچيرمك.

دوبان: حَسْ ائىدن.

دويدو: حَسْ ائتتى.

دۇغرو: سارى، طرف. (دنيزه دۇغرو: دنيزه طرف).

دۇلفون: چوخ متأثر، اورگى دۇلموش، دۇلوخسونموش،
 كۇورلَميش.

دگيرديسه ده: اگر ده دگيردى.

دگلديسه ده: اگر ده دگلدى.

دگل مى؟: بئله دگل؟

دىلى: ايگيد، عيار، جوانمرد، بهادر.

ديوان: عالى حكومت مجلسى.

ديوان باشچيلارى: بيوك حكومت باشچيلارى.

ديرماشىلا يىلن تپه: اۇ تپه كه اونا ديرماشماق اۇلار.

ر

رجا ائدىلدى: ايستنىلدى، خواهش اولوندو.

ز

زمره [زۆمروڧ]: گۆزل ياشيل رنگلى سۆس داشى.

زمره [زۆمره]: توپلولوق، جماعت، صنف، جنس.

ژ

ژورناليست: ژورنالچى، ژورنال (گونده ليك) يازان شخص.

س

سا/سه: دا/ده

سراى [ساراي]: پادشاهين، دولت باشچيسي، ياخود پادشاه

عائله سيني دايمي ياشاديغى جلاللى تيكيتتى.

سزىمك: آچيق بير علامت اولماديغى حالدا، اولموش يادا

اولاجاق بير شئى، كسديرمك (تخمين ائتمك)، حس ائتمك.

سرداش [سيرداش]: سر اورتاغى اولان، سوزبير، سوزوبير، بير -

بيرينه ان ياخين دوست.

سلطان سئودى: پادشاه بگنميش، پادشاها لايق.

سۆس: برك، زينت.

سوز وئرمك: قول وئرمك.

سير ائتمك: گزمك، گزيتتى، آياق سيريته چيخماق، باخماق،

تماشا ائتمك.

سيما: اوز، صفت، بنيز.

ش

شاشقين: نه ائدجگيني بيلميجك درجه ده فكرلى، اوزونو

ايتيرميش.

شاشقینلیق: شاشقین آدمین حالی، چاشقینلیق: چاشقین آدمین
 کئچیردیگی حال، نه ائدجگینی بیلیمه، اوزونو ایتیرمه.
 شاشیردیجی: شاشیران، یا هالدان.
 شنه: گل، یارپاق، گوگ، گوگرتی اوزرینه قونان صو داملالاری.

ص

صاچمیش: یایمیش، داغیتمیش، سیمیش.
 صارسیمیشدی: اوزموشدو، آغیر هیجانا اوغراتمیشدی، آياقدان
 صالمیشدی.
 صارسیلمیشدی: اوزولموشدو، آغیر هیجانا اوغرانیلمیشدی، آياقدان
 دوشموشدو.
 صانکه: ائله بیل.
 صوراغیندا اولدوقلاری چیچک: آختاردیقلاری چیچک، او چیچک
 که اؤنو آختاریردیلار.
 صؤن دفعه اولاراق: آخر ینجی دفعه اوچون.
 صیلدیریم: دیک و اوجا، یالچین، ال - چاتماز، اولدوقجا هوندور
 و ال - چاتماز قایالیق.
 سیناهاق: امتحان ائتمک، امتحانا چکمک.
 سیناقدان کئچیرمک: امتحان ائتمک.

ط

طرفینه ایزلیمکده اولدوقلاری صؤن اوجا داغ: او صؤن اوجا داغ که
 اؤنون طرفینه یاخینلاشماقدا ایدیلر.
 طئتی: بیوک اوطاق.

ع

عاج: فیل دیشی.
عینی حالدا: همان حالدا.

ف

فخری: افتخاری.

ق

قاچینیلماز: اوندان اوزونو کنار چکیمک ممکن اولمایان.

قاراچور: اوزون قیلینج.

قراؤل: کشیک، گوزتچی، قوروجو.

قارتال: بیرتیجیلاردان، عموماً قیزیل (پارلاق آل) توکلو، اگری

دیمدیکلی، ایتی گوزلو، اوچار کن، قانادلارینین اوجونون

فاصله سی ۲/۵ متره قدر چاتان، یوواسینی یوکسک داغلاردا

تیکن، کیچیک قوشلار، قوزو، چپیش، دوشان کیمی حیوانلارلا

بسلنن، جایناقلاری اولدوقجا گوجلویر قوش.

قارشى: نسبت (آتاسینا قارشى: آتاسینا نسبت).

قارشىلاماق: قاباغینا چیخماق، قارشىسینا چیخماق، گوروشونه

چیخماق (پشواز ائتمک).

قارشىلاشماق: قارشى - قارشىيا گلیمک، اوز - اوزه گلیمک.

قاش قارالاندان صورنا: قاراتلیق چؤکندن صورنا، تفنگ قراؤلدان

دوشندن صورنا.

قال مقال [قالماقال]: سس - کوی، دعوا - دالاش.

قایغی: اوزونتو، غصه.

قايغی چکمک: اوزونتو دویماق.

قضیه: احوالات، حادثه، واقعه، تصادف، ماجرا

قبله عالم [قیبیلی عالم]: پادشاه و ئریلن عنوانلاردان بیرى.

قوجامان: یاشلى، چوخ یاشاییب یاراتمیش، تجربه

قازانمیش، اوزون مدتلى خدمت و فعالیتینه گؤره هامینین

حرمتینی قازانمیش، امکدار.

قورتارارکن: قورتارماق حالیندا.

قورخونج: قورخو و ئرن.

قورخونج گؤرونوشلو: قورخولو گؤرونن.

قورولتای: ییغینجاق، توپلانتی، اجلاس.

قیلاؤز: یول گؤسترن.

قیلیدی جفا: ائتدیگی اذیت، وئردیگی اوزونتو، ائتدیگی ظلم.

قیلینج: خنجر دن بیوک، اگری و یا دوز، بیر و یا ایکی آغزی دا

کسر سلاح.

قیمت: شاگردین، طلبه نین بیلیک درجه سی حقینده وئریلن نمره.

قیمیلداندیلار: یاواشجا، یئرلرینده تریپندیلر.

ک

کئچمکدن: کئچمکدن قاباق.

کذر: غم، غصه.

کم: یوگنین آتین آغزینا کئچیریلن دمیر حصه سی.

کؤلگنچک: کولگه لنمک اوچون بیر یئر.

کیمسه: هر کیم.

كىمىسە: ھىچ كىم.

كىمى: كىمىسى، بەغزىسى.

گ

گىيىم: پالتار.

گۈدۈ: انىسانى، اىستىر بىلىرك، اىستىرسە بىلىمىەرك، يىرىدىب-يۇئىلدىن
گۈج (سائق، انگىزە).

گۈرۈشجىگىنە سۇز وئردى: قول وئردى كە اۋنوناگۈرۈشسۈن.
گۈرۈنۈش: بىر شىيىن ائشىكىدن و يا اوزاقدان گۈرۈنن دورومو
(ظاھر).

گۈگ قورشاغى: قارى نەنەين ايشى، قۇس و قَرَح، (زونوزدا: فاطما
نەنەين ايشى).

گۈزلىرىنى آچدىقدا: ائىلە كە گۈزلىرىنى آچدى.

گۈزلىرىنى يومىماق: گۈزلىرىنى يومدوغو لحظه.

گۈز قىرىمىندا: گۈز آچىب يومونجا، بىر آندا، بىر آن اىچىنىدە.

گۈلەج: كىچىك گۈل، بالاجا گۈل.

گىج: يىنى يىتمە، جوان، ھلە ياشا دۇلمامىش.

گىج يۈلچۈ: جوان مسافر.

گۈن دۇغمادان: گۈن چىخمامىش.

گۈنلۈك: گۈندە ياپىلان، يا دا ھر گۈنلە ايلگىلى اۋلان، ھر گۈنكۈ.

گۈودە: بدن.

م

ماذۇن: اذنىلى، بىر مدرسە نى بىتىرمىش.

مَرَدَنگی: زینتلی بلور، شیشه، تنگ.
 مَفْتَش [مَوْفَتِش]: بیر ایشن آپاریلدیغینی یوخلایان شخص.
 مَنَسَه: من ایسه، اما من.
 میدان اؤخوماق: محاربه یه، دؤگوشه، مبارزه یه چاغیرماق،
 هدهلمک.

ن

نادِر: آز تاپیلان، آز تصادف ائدیلن، آزاله دوشن.
 نَاقَا: ناقا بالیغی، شیرین صودا یاشایان، اوستو پولسوز، بیغلی،
 ایری بیرتیجی بالیق.
 نایب [نایب]: وکیل، کؤمکچی.
 نَدَنَسَه: بیلینمَین بیر علته گؤره.
 نه ایسه: هر نه که.

و

وقت - آشیری [واخت آشیری]: هردن بیر.

ه

هاراداسا: یادا گلمه ین بیر یثرده، نم هاردا.
 هِگَه: چیگیندن، بعضاً ده آتین ترکیندن آشیریلان
 کیچیک خورجین.

ی

یاراق: اسلحه، یاراشیق، بزرک شتیلری.
 یاراق یاساق: چشیدلی صاواش ملزمله‌ری.
 یاراقلی - یاساقلی: جور به جور سلاخلارلا سلاحتامیش.
 یارین: ضباح، اثرته‌سی گون

يساۋل: پليس نفرى وظيفه سىنى گۆرن شخص.

ياشىد: عىنى ياشدا اولان.

يالنيز: فقط.

يانا: اۋترو، اۋچون، اۋزوندن، باره ده، جهتدن.

ياناشماياجاغىنى: ياخىنلاشماياجاغىنى.

ياناق: اۋزون گۆز، قولاق و بورون آراسىنداكى بۇلومو.

يانقى: اۆرگى صو ايستمه، صوساما، صوسوزلوق، عطش.

ياينلانمىشدير: منتشر اولموشدور.

يىتكىنلىك: تجربه لىلىك، كامملىك.

يىرلى: بىر يىرده دوغولوب، بۇيوموش و ياشايان كيمسه (محلّى).

يىنىيتمه: چوخ گنج، گنجلىك ياشينا آياق قويמוש اوغلان ياقيز.

يىنىدن: تزه دن.

يىنىلدى: تزه لىدى.

يۆگرک / يۆگورک: برک قاچان، ايتىگىدن، قاچاغان.

يۆكسک: اوجا، هوندور.

يۆگن: آتىن باشينا كئچيريلن گم و چلۇودان عبارت

قۇشقو لوازاماتى.

يۇخلاماق: صىناماق، امتحان ائتمك.

يۇرماق: بىر سببه باغلاماق، بىر دوروما اشارت صانماق، بىر آنلام

وئرمك (تعبير ائتمك).

يۇروم: تعبیر.

يۇلچو: يۇلا، سَفَره چيخيمش آدام.

يَهَر: قايىشلارلا آتىن بئلىنه باغلانان اۋتوراجاق.

THE BREAD TEST

**A Tale For Teenagers
in Azerbaijani Turkic**

by

Lutfullah TAMKINI

Expanded and Rewritten

by

Husseingulu SALIMI

Esmer Publications

Tabriz 1999

فكر ايله خاناباغدان چىخب، اوياخىنلىقداكى آرخدا آخان دورو صو ايله ال-اوزونو يوياندان صوراهگبه سینه سارى گتتى. لېكن هگبه نى آچىب يىمك چىخارماق عَوَضىنه اونو اؤزو ايله گؤتوروب يولا دوشدو. او هله آناسى نىشانىنى وئردىگى يولداشى تاپايلىمىشىدى. بونا گؤره شهره گئدن يولا بوخ، شهردن اوزاقلانان باشقا بير يولا قدم قويدو.

آز گتتى، اؤز گتتى، ذره، تپه، دۆز گتتى. گون اورتا چاغى بير صويون قيراغىندا، بير آغاج كؤلگه سىنده دىنجلمگه باشلادى. باشى گىجلىر، گؤزلىرى قارالىردى. صانكه دنيانين غم يۆكونو اونون چىگىنه قويوموشدولار. آجلىق، يورغونلوق، آتا-آنادان آيرىلىق، ائودن ديدىرگين دوشمك هاميسى آل-آله وئريب اونو يامان صارسىتمىشىدى. گؤزلىرىنى يومور، بيردن دىكسىنىب آچىردى. بو حالدا اوزاقدان بير قارالتى نَظَرىنه يىتىشىدى. بير كىشى ايدى. كىشى ياخىنلاشديقجا گؤرونوشو آيدىنلاشىردى. خوش سىما بير قۇجا كىشى ايدى. نه ايسه خوجا رشيدىن اۆرگىندىن كىچدى: كاش. «بو كىشى آنام نىشانه سىنى وئردىگى يولداش اولادى.»

خوش سىما كىشى گلىب چاتدى. لېكن خوجا رشيد يورغونلوقدان آچىق گؤزله بوخو گؤزركىمى ايدى. فېكرىنه اِسْتِقامَت وئره بىلمىدىكەن، قۇجانين گلىشى اونون حالينا مَعَيَن تائير بوراخمادى.